

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 1 2026

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

**Операція США у Венесуелі: вплив на світ та Україну
в оцінках експертів.....4**

Потіха А.

Підсумки засідання «Коаліції охочих» у Парижі.....16

Аулін О.

Можливі наслідки заворушень в Ірані: оцінки експертів.....23

Економічний ракурс

Кулицький С.

**Українсько-польські економічні відносини
в політичному контексті
під час повномасштабної російсько-української війни
(Початок. Закінчення у № 2)30**

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	35
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	40
Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки.....	52
Нагороди і відзнаки.....	57

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Продовжуємо готувати документи з Америкою щодо гарантій безпеки та відновлення», – зазначив Президент України.

«Бажаю здоров'я, шановні українці, українки!»

Непростий сьогодні день – був знову російський удар, балістика: 18 тільки балістичних ракет. Ще крилаті ракети, ударні дрони. Частину вдалося збити. Тільки перехоплювачами й тільки “шахедів” було збито 64. Але були й влучання, на жаль.

Фактично вже далеко не перший тиждень цієї зими наші ремонтні бригади, наші енергетичні команди, комунальні служби в багатьох містах України працюють цілодобово. Погода додає викликів – надзвичайних викликів. Важливо, що стільки наших людей працюють фахово, відновлюють постачання, стараються забезпечити життя. Прем'єр-міністр Ю. Свирidenко та урядовці в постійній комунікації з очільниками областей – готові допомагати громадам так, як це необхідно в цій ситуації. Але громади мають бути самі максимально активними – багато залежить саме від того, чи фахово побудована робота в містах. Дякую саме тим очільникам громад, які у своїх громадах, які з людьми та дійсно допомагають і про яких люди можуть сказати, що вони дійсно поруч та ефективні.

Провів сьогодні Ставку – питання захисту ключові. Ракети для ППО, виробництво перехоплювачів, усе необхідне постачання. Контракти, фінансування. Повністю це ми забезпечуємо. Важливо, щоб було реальне та вчасне виконання всіх домовленостей з нашими партнерами. Програма PURL потребує наповнення, і в січні зроблено ще недостатньо. Це завдання для всієї нашої дипломатичної команди – як Офісу Президента, так і МЗС.

Говорив із конгресменами США Л. Гремом, Р. Блюменталем. Вдячний за незмінну двопартійну підтримку Конгресу. У нас є зараз дуже продуктивна робота з Президентом Сполучених Штатів, з його командою. Деталі всього цього ми обговорили. Поінформував про ситуацію з російськими ударами, про потребу ППО. Говорили, як додатковий тиск на Росію може забезпечити сильні дипломатичні результати. І важливо, щоб в адміністрації США було якнайбільше інструментів для правильного тиску. Також говорили про програми підтримки, які ще не були реалізовані повністю та можуть бути використані. Зокрема, це стосується саме захисту неба.

Продовжуємо готувати документи з Америкою щодо гарантій безпеки, щодо відновлення. Реально працюємо так, щоб на найближчий час були можливі формати підписання і затвердження, юридичного затвердження в Конгресі Сполучених Штатів, в українському парламенті. Сьогодні на доповіді був Р. Умеров, зокрема й по цих питаннях. Треба, щоб тематика

України у відносинах з Америкою залишалася на топовому рівні, незважаючи на всі інформаційні та політичні виклики, які сьогодні є.

Підтримуємо позицію по Ірану – режим, який там був стільки років і який убив стільки людей, не заслуговує на існування. Зміни потрібні. Так само потрібні зміни тут, у Європі: кровопролиття, яке розпочала Росія і яке тільки Росія затягує, повинне закінчитись.

Я дякую всім, хто підтримує нас, хто підтримує життя, хто підтримує Україну. Хто зараз у світі не залишається осторонь від реальних проблем. Якщо життя може отримати захист, життя мусить отримати захист.

Ще одне.

Була сьогодні доповідь Головка О. Сирського. Всюди зараз складно, на фронті – найскладніше. Зважаючи і на погоду, і на російські намагання робити вигляд, наче їх не стосується необхідність закінчувати цю війну. Штурми тривають. Захист наших позицій триває.

Я хочу подякувати кожному нашому підрозділу, кожному нашому солдату, сержанту й офіцеру, які досягають результатів заради України. Покровський напрямок, Гуляйполе, Куп'янський напрямок – усі напрямки, де потрібно. Російські втрати не повинні зменшуватися. Наш захист на фронті – це наша сила в дипломатії. Україна має бути сильною. Я дякую всім, хто заради цього воює, та хто працює заради України.

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 13.01).*

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Операція США у Венесуелі: вплив на світ та Україну в оцінках експертів

У ніч на 3 січня 2026 р. США провели безпрецедентну військову операцію у Венесуелі під назвою «Південний список». Американські сили завдали серії авіаударів по стратегічних об'єктах у Каракасі, включаючи військову базу Форт-Тіуна та авіабазу Ла-Карлота. Головною метою рейду, здійсненого спецпідрозділом Delta Force, було затримання президента Н. Мадуро. Ця операція стала кульмінацією кількомісячних погроз Вашингтона Каракасу через нібито недостатню боротьбу з наркотрафіком. США знищили чимало венесуельських танкерів та суден іншого типу, посиляючись на те, що їх використовують для перевезення наркотиків. У листопаді Д. Трамп заявив про закриття повітряного простору над Венесуелою, утім очікувана військова операція США почалася тільки зараз.

Президент США Д. Трамп офіційно підтвердив, що Н. Мадуро та його дружину С. Флорес захопили та вивезли до США. «На мій наказ збройні сили США розпочали операцію з визволення Венесуели. Н. Мадуро, лідер наркокартелю “Сонця”, заарештований. Він та його дружина Сілія зараз перебувають на шляху до США, де вони постануть перед правосуддям», – наголосив він. За його словами, США зробили те, що мали зробити давно. «Венесуела тепер вільна. Ми збираємося відновити цю країну, і вона знову стане великою завдяки своїм ресурсам і неймовірним людям. Мадуро більше ніколи не завдасть шкоди своєму народу», – заявив Д. Трамп (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4845092-yak-vplyne-skynennia-venesuelskoho-dyktatora-na-podii-v-ukraini>).

Американська сторона обґрунтовує дії щодо Н. Мадуро систематичним порушенням прав людини з боку його режиму, звинуваченнями в наркотероризмі та нелегітимності через фальсифікації на виборах Президента Венесуели у 2024 р., після яких США, ЄС, Канада та ряд інших країн, включно з Україною, не визнають Н. Мадуро легітимним лідером.

Тим часом Венесуела, маючи найбільші у світі запаси нафти, живе в нескінченній політичній та гуманітарній кризі. У 2023 р. венесуельські запаси нафти оцінювали в 303 млрд барелів, утім за рівнем експорту країна помітно відстає від інших виробників – переважно через санкції Європейського Союзу та США, запроваджені ще за першої адміністрації Д. Трампа. Ці санкції значно підвищили ціну на імпорту товарів до Венесуели, багато з них, зокрема продукти й засоби гігієни, стали дефіцитними. За останній рік цінність національної валюти Венесуели впала на більше ніж 80 % відносно долара, а інфляція, за прогнозами МВФ, уже до кінця року сягне 270 % – найвищого показника в світі. У 2024 р. 86 % венесуельців жили за межею бідності. Офіційна мінімальна зарплата у Венесуелі становить близько 3,5 дол. на місяць. Такі умови життя спонукають місцевих жителів виїжджати за кордон, де, за різними оцінками, уже перебувають від 4 млн до 8 млн венесуельців. Близько 600 тис. із них перебувають у США за програмою тимчасового захисту (URL: <https://suspilne.media/1182096-tramp-hoce-skinuti-diktatora-maduro-ale-spokou-venesueli-ce-ne-prinese-poasnuemo-konflikt-vasingtona-j-karakasa>).

Доцентка кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ ім. Т. Шевченка Н. Шевченко вирізняє п'ять основних причин, чому Д. Трамп вирішив вдатися до спецоперації проти Венесуели. По-перше, це спроба розв'язати або принаймні впорядкувати питання щодо міграції в США. Імовірно, розрахунок тут ґрунтується на припущенні, що внутрішня дестабілізація, а отже, можливо, потреба голосувати на виборах за нову владу, змотивує громадян Венесуели повернутися додому. Це, відповідно, розв'яже проблему США й багатьох інших сусідів Венесуели, де мешкають її громадяни.

По-друге, це спроба «вщипнути» Китай, який має відчутний вплив на Каракас. «Венесуела була, напевно, одним із найбільших реципієнтів китайської допомоги. Суму цих кредитів не озвучують, бо вся статистика щодо Венесуели з 2019 р., у принципі, закрыта, але з боку опозиції звучали суми від 50 до 70 млрд дол. Водночас, наприклад, сума кредиту від РФ називалася на рівні 20 млрд дол., – зазначає науковиця. – Китай, як і Росія, не просто так дають ці кредити. Оскільки Венесуела не може їх повернути, потенційно привабливі активи, насамперед ідеться про нафту, можуть перейти під контроль Китаю» (URL: <https://suspilne.media/1182096-tramp-hoce-skinuti-diktatora-maduro-ale-spokou-venesueli-ce-ne-prinese-poasnuemo-konflikt-vasingtona-j-karakasa>).

По-третє, спрацював фактор сусідньої Гаяни. У 2023 р. між Венесуелою та Гаяною загострилася територіальна суперечка: Венесуела претендувала на гаянський регіон Ессекібо, багатий на поклади нафти. «Настільки багатий, що це дало змогу вдсятеро збільшити валовий внутрішній продукт Гаяни за останні роки. Вигоду від цього отримала американська компанія “ЕххонМобіл”, яка виявила ці поклади й почала їх розробляти», – додає експертка.

По-четверте, США має намір перешкоджати зростанню впливу Росії у Венесуелі. Крім того що Росія є одним з головних кредиторів Венесуели, росіяни активно вкладають кошти в нафтову галузь країни. «Роснефть» була ключовим інвестором у венесуельську нафту, надаючи державній компанії Венесуели “PDVSA” передоплату за майбутні постачання нафти. Також російські компанії допомагали Венесуелі обходити західні санкції та водночас легітимізували режим Н. Мадуро. Каракас також закуповує в Москви озброєння, наприклад, зенітно-ракетні комплекси С-300, а в липні 2025 р. у Венесуелі почав роботу російський завод з виробництва патронів для автоматів Калашникова.

І чи не найголовніша причина американської операції у Венесуелі – бажання Д. Трампа продемонструвати, що Латинська Америка є сферою безпосередніх геополітичних інтересів США і Вашингтон готовий протистояти впливу Китаю, Росії й Ірану в регіоні.

The New York Times у своїй редакційній статті радить шукати істинну причину Д. Трампа в нападі на Венесуелу в нещодавно опублікованій Стратегії національної безпеки США. «У ній стверджувалося про право домінувати в Латинській Америці: “Після років нехтування Сполучені Штати відновлять і забезпечать виконання доктрини Монро, щоб відновити американську перевагу в Західній півкулі”. У документі адміністрація пообіцяла передислокувати сили з усього світу в цей регіон, зупинити торговців людьми у відкритому морі, застосувати летальні засоби проти мігрантів та наркоторговців і потенційно розмістити в регіоні більше американських військ. Венесуела, очевидно, стала першою країною, що зазнала проявів цього сучасного імперіалізму. Це небезпечний та незаконний підхід до місця Америки у світі», – пише видання (URL:

<https://suspilne.media/1205260-vtorgnenna-proti-zvilnenna-vid-diktaturi-ci-bula-zakonnou-ataka-ssa-na-venesuelu-dumki-ekspertiv-ta-media>).

Пояснення цієї небезпеки кілька тижнів тому давала й С. Коломбо, журналістка бразильської газети “Folha de San Paulo”, яка стежить за ситуацією у Венесуелі. За її словами, у країні склався парадокс. З одного боку, у суспільства з’явився шанс позбутися Н. Мадуро. «Але люди, які підтримують вторгнення з боку Сполучених Штатів Америки для цього, у меншості. Зараз на вулицях Каракаса та інших міст усієї Латинської Америки тривають дискусії, адже не можна просто змиритися з тим, що Трамп вторгнеться в одну з наших країн – навіть якщо це диктатура, навіть якщо в ній є політичні в’язні. Якщо США вторгнуться у Венесуелу сьогодні, завтра з’являться якісь причини для вторгнення також у Колумбію чи в Перу», – пояснювала С. Коломбо.

Крім того, Венесуела – країна з дуже нестабільною безпековою та політичною ситуацією. Роками режим Н. Мадуро придушував будь-які вияви свободи слова, усіх лідерів опозиції примусово витіснено за кордон, не розв’язано проблеми воєнізованих угруповань, відомих як «колектівос». Імовірні нові заворушення у Венесуелі означатимуть дестабілізацію енергетичних ринків та нову хвилю масової міграції з країни.

«Це прискорює перехід від світу, що переважно базується на правилах конкуруючих сфер впливу, до світу, у якому головні – збройна сила й готовність її використовувати. Американський коментатор Д. Роткопф, назвав це “путінізацією зовнішньої політики США”. Російські ж коментатори часто кажуть, що Латинська Америка перебуває під контролем США, так само як Україна – під російською тінню. Путін так само думає про більшу частину Східної Європи. Сі Цзіньпін теж зробить власні висновки. Небезпека, яка стала очевидною в перші кілька днів 2026 р., зрештою нависне над усіма», – зазначають оглядачі The Guardian.

Директорка безпекових програм Ради зовнішньої політики «Українська призма» Г. Шелест вважає, що операція США у Венесуелі має дуже вагомий внутрішній аспект і значним чином націлена на американські проміжні вибори. «Зараз одна з дуже дражливих, вирішальних тем у США – це наркотики і боротьба з наркоторгівлею. Саме навколо цього Трамп веде свою пропаганду всередині країни. І саме це стало основою звинувачень та приводом для силового захоплення Мадуро. Тому він буде “продавати” на виборах цю спецоперацію як те, що він убезпечив американських громадян від засилля наркотиків. Венесуела цілком може стати тією історією, на якій Трамп будуватиме кампанію своєї партії на конгресових виборах у 2026 р.», – вважає експертка (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/01/5/7228381>).

Операція США викликала бурхливу реакцію у світі. Країни розділилися на тих, хто вбачає в цьому шанс на відновлення демократії, і тих, хто вважає дії США небезпечним прецедентом порушення суверенітету. До табору тих, хто підтримував дії США або висловив стриманий оптимізм, увійшла значна

частина латиноамериканських держав. Президент Аргентини Х. Мілей одним з перших привітав завершення «диктатури Мадуро», назвавши це перемогою свободи. Аналогічну позицію зайняла частина венесуельської опозиції, яка сподівається на проведення чесних виборів під міжнародним контролем.

ЄС та ООН зайняли більш обережну позицію. Більшість європейських столиць, зокрема Берлін і Париж, засудили метод силового втручання, хоча й не висловили підтримки безпосередньо Н. Мадуро. Вони наполягають на дипломатичному врегулюванні та дотриманні прав людини під час перехідного періоду. «Наскільки б ми не вітали кінець режиму, який зруйнував власну країну, міжнародне право має залишатися керівною основою, а юридична оцінка цього втручання є надзвичайно складною», – наголосив федеральний канцлер Німеччини Ф. Мерц. Генсек ООН висловив серйозне занепокоєння ризиком масштабного цивільного конфлікту в регіоні та закликав усі сторони до стриманості.

У контексті подій у Венесуелі головна дипломатка ЄС К. Каллас закликала США до стриманості. «ЄС неодноразово заявляв, що Мадуро не вистачає легітимності і виступав за мирний перехідний період. За будь-яких обставин необхідно дотримуватися принципів міжнародного права та Статуту ООН. Ми закликаємо до стриманості. Безпека громадян ЄС у країні є нашим головним пріоритетом», – написала посадовиця в соцмережі “X” (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/venesuela-maduro-tramp-moskva/33639110.html>).

Президент Європaди А. Кошта заявив, що «з великим занепоєнням» стежить за ситуацією у Венесуелі, і теж закликав поважати міжнародне право. «Європейський Союз закликає до деескалації та розв’язання проблеми з повною повагою до міжнародного права та принципів, закріплених у Статуті Організації Об’єднаних Націй. Європейський Союз продовжуватиме підтримувати мирне, демократичне та інклюзивне рішення у Венесуелі», – написав соцмережі “X” А. Кошта.

У свою чергу Україна зайняла обережну офіційну позицію, висловивши розуміння дій США та акцентувавши на необхідності відновлення міжнародного правопорядку й боротьби з режимами, що підтримують тероризм. Президент В. Зеленський досить обтічно прокоментував події у Венесуелі. «Ну, що я можу сказати. Якщо з диктаторами можна так чинити, то Сполучені Штати знають, що їм слід робити далі», – зазначив він, уникнувши як прямої критики, так і прямого схвалення, але явно натякнувши на необхідність посилити тиск на РФ.

Міністр закордонних справ України А. Сибіга був більш однозначним у своїх коментарях. «Україна послідовно захищала право націй жити вільно, без диктатури, гноблення і порушень прав людини. Режим Мадуро порушив усі ці принципи в усіх відношеннях. Демократичні країни та правозахисні організації по всьому світу давно наголошували на масових злочинах його режиму, насильстві, катуваннях, утисках, порушеннях усіх базових свобод, вкрадених виборах та руйнуванні демократії і верховенства права. Україна,

разом із десятками інших країн у різних регіонах світу, не визнала легітимність Мадуро після сфальсифікованих виборів та насильства проти протестувальників», – написав він у своєму пості в соцмережі “Х”.

Український міністр заявив, що народ Венесуели повинен мати шанс на нормальне життя, безпеку, процвітання та людську гідність. «Ми продовжуватимемо підтримувати їхнє право на таку нормальність, повагу та свободу», – наголосив А. Сибіга. Київ виступає «за подальший розвиток подій згідно з принципами міжнародного права та пріоритетами демократії, прав людини та інтересів венесуельців», додав міністр закордонних справ України.

Категорично засудили військову операцію традиційні союзники Каракаса. Росія та Китай виступили з різкими заявами, назвавши затримання Мадуро «актом агресії» та «державним піратством». Пекін висловив занепокоєння через дестабілізацію енергетичного ринку, Куба та Іран також висловили солідарність із режимом Н. Мадуро, побоюючись аналогічних дій щодо своїх лідерів. Москва ж закликала до негайного скликання Радбезу ООН, звинувачуючи США в нехтуванні статуту організації.

«Те, що ми побачили в Каракасі – це не просто порушення міжнародного права, це відкрите державне піратство та акт прямої агресії проти суверенної держави. США вчергове довели, що для них не існує законів, а лише власні колоніальні апетити. Викрадення чинного президента та окупація столиці під прикриттям демократичних лозунгів є небезпечним прецедентом, який ставить під загрозу кожного лідера, що не бажає підкорятися волі Вашингтона», – зазначила офіційна представниця МЗС РФ М. Захарова (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4845092-yak-vplynenskynennia-venesuelskoho-dyktatora-na-podii-v-ukraini>).

«Латинська Америка має залишатися зоною миру, якою вона проголосила себе 2014 року. А Венесуелі має бути гарантоване право самій визначати свою долю без будь-якого деструктивного, тим паче військового втручання ззовні, – йдеться в заяві МЗС Росії. – Подібні дії, якщо вони реально мали місце, є неприйнятним посяганням на суверенітет незалежної держави, повага якої є ключовим принципом міжнародного права» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/venesuela-maduro-tramp-moskva/33639110.html>).

Тим часом світові ЗМІ наголошують, що падіння Н. Мадуро стане серйозним ударом для Москви, послабивши її вплив у Латинській Америці, як свого часу він ослаб на Близькому Сході після повалення режиму Б. Асада в Сирії. Лунають водночас попередження, що Москва спробує знайти вигоду навіть у такому сценарії. «Це посилює аргумент Росії, що саме Захід, а не Росія, є ворогом Глобального Півдня: зарозумілим, агресивним і імперіалістичним», – говорить аналітик із питань Росії та почесний професор Школи слов'янських і східноєвропейських студій Лондонського університетського коледжу М. Галеотті (URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/venesuela-maduro-tramp-moskva/33639110.html>).

Для Росії Венесуела є важливою одразу на кількох стратегічних напрямках. По-перше, в енергетиці. Російські компанії, зокрема «Роснефть», брали участь у видобутку венесуельської нафти, надавали кредити під майбутні поставки та отримували доступ до родовищ. Умови часто були вигіднішими, ніж у інших регіонах, саме через міжнародну ізоляцію Каракаса.

По-друге, у сфері фінансів. Росія надавала Венесуелі мільярдні позики та відстрочки платежів, розраховуючи на політичну лояльність і стратегічний вплив. У разі зміни влади ці борги можуть бути переглянуті, заморожені або взагалі визнані нелегітимними.

І, по-третє, у геополітиці. Венесуела була для Москви символом присутності у Західній півкулі – поблизу США. Це давало можливість Росії демонструвати, що вона здатна діяти глобально, а не лише у межах пострадянського простору.

Зарубіжні експерти зазначають, що з посиленням впливу США на Венесуелу Росія втрачає політичну підтримку свого ключового партнера в Латинській Америці. «Росія мала підтримку від таких країн, як Бразилія та Венесуела на Генеральній Асамблеї ООН, що призводило до утримання або голосувань, які не засуджували вторгнення в Україну. Венесуела також була важелем тиску на Сполучені Штати та отримання вигоди від плацдарму в регіоні, де американський вплив надзвичайно сильний», – відзначає експерт французького Інституту Монтень С. Брет (URL: <https://www.rfi.fr/uk/європа/20260107-як-втручання-сша-у-справи-венесуели-вплине-на-війну-росії-проти-україни>).

Разом з тим Москва втрачає й економічного партнера. Росіяни та венесуельці мають підписані угоди, зокрема в нафтовому секторі, який є одним із головних напрямів співпраці між двома країнами. Раніше Венесуела, з її значним видобутком, давала можливість Росії відкривати, або, навпаки, обмежувати потік викопного палива, щоб підтримувати високі ціни та сприяти продовженню воєнних зусиль в Україні.

Операція «Південний спис» спричинила короточасний стрибок світових цін на нафту через фактор невизначеності, проте в довгостроковій перспективі це несе серйозну загрозу для російського бюджету. Оскільки Венесуела володіє найбільшими у світі розвіданими запасами сировини, перехід галузі під контроль США та залучення американських інвестицій дасть змогу швидко наростити видобуток. Повернення великих обсягів венесуельської нафти на ринок неминуче призведе до зниження світових котирувань, що позбавить Росію можливості отримувати надприбутки.

Для Кремля ситуація ускладнюється тим, що венесуельська нафта є прямим конкурентом російської марки Urals через схожі фізичні характеристики. «Для Путіна це справжня катастрофа. Венесуельська нафта – це прямий конкурент російської. Якщо США почнуть вливати гроші у

венесуельську нафтовидобувну галузь, ціна нафти у світі може впасти до 40 або навіть 30 дол. за барель. Для російського військового бюджету це буде означати повний параліч», – констатує політичний оглядач І. Яковина.

Поширенням у ЗМІ є твердження про те, що поява альтернативного постачальника важкої нафти дасть змогу Індії та Китаю вимагати від Москви ще більших дисконтів або взагалі відмовитися від російської сировини. Таким чином, втрата політичного впливу у Каракасі перетворюється на економічне виснаження РФ, адже падіння вартості бареля навіть на кілька доларів критично б'є по наповненню російської державної скарбниці.

Тож успіх американської операції у Венесуелі створює прямі передумови для послаблення військового потенціалу Росії через істотне скорочення її фінансових ресурсів. Оскільки російська воєнна машина критично залежить від експорту енергоносіїв, будь-яке системне зниження світових цін на нафту призводить до дефіциту бюджету агресора. Повернення венесуельської нафти на світовий ринок під управлінням США здатне обвалити котирування, що змусить Кремль обирати між фінансуванням армії та підтриманням соціальної стабільності всередині країни.

Зменшення валютних надходжень від продажу нафти також неминуче призведе до здорожчання імпорту комплектуючих для російської зброї та обмежить можливості РФ закуповувати дрони чи снаряди у третіх країн. У підсумку, поєднання економічного тиску від падіння цін на нафту та дипломатичної ізоляції створює умови, за яких продовжувати війну високої інтенсивності для Росії стає дедалі складніше та дорожче.

Військово-технічна співпраця, яка активно розвивалася між Росією та Венесуелою в останні десятиліття, також може зазнати згортання. Вона полягала у закупівлі Венесуелою російської військової техніки, винищувачів та систем протиповітряної оборони, також наданні спеціалістів з їх обслуговування та ремонту. У травні 2025 р. Путін і Мадуро підписали угоду про партнерство у галузі безпеки, яка передбачала зміцнення співпраці у політичній та економічній сферах, енергетиці, видобутку корисних копалин, безпеці та боротьбі з тероризмом, а влітку 2025 р. Н. Мадуро звернувся до Росії з проханням про допомогу у протистоянні зі Сполученими Штатами. Венесуельський лідер попросив оборонні радари, безпілотники та підтримку у ремонті літаків та ракет (URL: <https://www.rfi.fr/uk/європа/20260107-як-втручання-сша-у-справи-венесуели-вплине-на-війну-росії-проти-україни>).

Таким чином, у разі закріплення нової влади у Венесуелі, Росія ризикує втратити доступ до нафтових проєктів, а отже, майбутніх прибутків. Також Росія втратить політичного союзника, який підтримував Росію на міжнародних майданчиках, зокрема в ООН. Крім того, потенційне збільшення поставок венесуельської нафти на світовий ринок може тиснути на ціни, що напряду б'є по російському бюджету, який критично залежить від експорту енергоносіїв.

Події у Венесуелі демонструють ще одну тенденцію: Росія втрачає здатність утримувати союзників, якщо не може гарантувати їм безпеку або економічну стабільність. Це ставить під сумнів надійність Москви як стратегічного партнера – не лише в Латинській Америці, а й в інших регіонах світу. Отже, для Росії події у Венесуелі – це потенційна втрата впливу, грошей і геополітичних позицій.

«Росія десятиліттями продає союзникам одну ключову ідею: вона “не кидає своїх”. Ця ідея працює як маркетинг для режимів, які бояться Заходу: Москва в ролі гаранта, технічного партнера, “альтернативного центру сили”. Подія 3 січня б’є по найціннішому активу Кремля – репутації гаранта. У світі авторитарних домовленостей важливі не заяви, а прецеденти», – зазначив відомий військовий аналітик і військовослужбовець А. Храпчинський.

Це вже вдруге за рік, коли Росія провалює свою роль гаранта, зазначила директорка безпекових програм Ради зовнішньої політики «Українська призма» Г. Шелест. Спершу була Сирія, де Асад втратив владу, і росіяни просто умили руки. Але Асаду вони принаймні зберегли життя і свободу, евакуювавши до Москви, хоча він розраховував на більше, адже росіяни обіцяли йому все. З Мадуро вийшло ще гірше.

«На цьому тлі в інших диктаторів, які покладаються на дружбу з Росією, виникає серйозне питання: а чи отримають вони її захист? Це не означає, що завтра усі відвернуться від Росії, але довіряти їй персональну безпеку вже не будуть. І у торгах з російською владою від африканських, іранських, латиноамериканських тощо партнерів такого ґатунку до Росії лунатимуть вже зовсім інші вимоги. Бо вона втратила важливий козир у відносинах з державами зі своєї зони впливу – гарантування безпеки режимів і їхніх очільників», – відзначає експертка (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/01/5/7228381>).

Політолог П. Олешук наголосив, що росіяни взагалі ніяк не відреагували на події у Венесуелі, хоча обіцяли це зробити ще до захоплення Н. Мадуро. За словами експерта, Путіна свого часу вразили розправи над Каддафі та Хусейном. Він постійно боявся, що з ним буде те саме. Щодо Каддафі він завжди говорив, що цього не можна було допустити. «Це найбільший страх Путіна. Насправді йому плювати на Мадуро, але формально вони партнери. Росія досить активно продавала Венесуелі зброю. Венесуела повністю підтримувала курс Росії. Мадуро підтримував так звану СВО. Тобто Росія зараз втратила чергового союзника. За останні роки це вже ланцюговий процес: спершу Сирія, тепер Венесуела», – зазначив політолог.

Він продовжив, що це буде відповідний сигнал Путіну. «Цікаво подивитись, як Путін на це все відреагує. Путіна найбільше цікавить його життя, його безпека. Поки що Кремль узяв паузу. Навішати локшини Трампу щодо обстрілу резиденції Путіна не вийшло, тож тепер Росія й у венесуельському питанні візьме тактичну паузу», – вважає П. Олешук (URL: https://24tv.ua/situatsiya-venesueli-yak-tsi-podiyi-vplint-kreml-ukrayinu_n2982234).

Водночас американська операція у Венесуелі, на думку аналітиків, матиме для Росії й певні плюси. Зокрема, серед експертів висловлюються побоювання, що дії США у Каракасі лише заохочуватимуть Росію безкарно продовжувати свій наступ в Україні. «Те, що зробили Сполучені Штати, ідеально вписується в логіку, яку розуміють росіяни, – аналізує заступник директора Франко-російської обсерваторії та науковий співробітник Інституту міжнародних та стратегічних відносин (IRIS) І. Деланое. – Доктрина Монро, яку відстоює Трамп, тобто існування американської сфери впливу, в якій Вашингтон має право контролю та вето на те, що відбувається у внутрішніх справах суверенних держав, – це мова, яку розуміють росіяни, оскільки це те, чого вони вимагають для себе, особливо на пострадянському просторі» (URL: <https://www.rfi.fr/uk/європа/20260107-як-втручання-сша-у-справи-венесуели-вплине-на-війну-росії-проти-україни>).

За словами Г. Шелест, історія свідчить, що Росія постійно намагається копіювати минулі дії США і посиляється на них на міжнародній арені. Багато років поспіль не було жодної конференції, на якій би від російського представника, чи експерта, чи дипломата, чи політика не пролунало б: «А чому американцям можна, а нам ні?» Навітьколи вони захопили Крим, то постійно виправдовували це, мовляв, якщо американці увійшли до Косова у 1999-му, то чому ми не можемо це зробити? Або – чому в Іраку можна було, а в Грузії не можна? Тому для росіян дії Д. Трампа точно стануть зеленим світлом, і вони будуть використовувати події у Каракасі для виправдання своїх майбутніх дій, вважає Г. Шелест (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/01/5/7228381>).

Крім того, повалення Н. Мадуро допомагає Росії тим, що відволікає світову увагу від її агресії в Україні та відмови Путіна прийняти мирну ініціативу Д. Трампа. Це також додає сміливості російському диктатору у ствердженні власної сфери панування в Україні та інших пострадянських країнах. Однак точність та ефективність військової операції Д. Трампа також ставить Путіна перед реальністю того, що Сполучені Штати набагато краще оснащені для домінування на світовій арені, зокрема у Сирії, Ірані, на Кавказі, а тепер у Карибському басейні (URL: <https://foreignukraines.com/2026/01/08/how-russia-got-stuck-in-a-war-with-ukraine-and-couldnt-save-maduros-political-regime-in-venezuela>).

Політичний консультант, експерт із зовнішньої політики Г. Остапенко зазначив, що в західного світу є консенсус щодо зміни політичного режиму у Венесуелі. Навряд чи ці події якось вплинуть на Україну, але оскільки офіційний Київ уже фактично є, а скоро юридично буде частиною колективного Заходу, то для України це позитивна новина.

«Чим більше демократій встановиться у світі, тим краще для нас, адже ми теж демократія, яка бореться з диктаторським автократичним, більше навіть схожим на тоталітарний, режимом. Офіційному Києву треба підтримувати дії президента США. Тим паче що Євросоюз в особі Каллас

уже теж висловив стриманий оптимізм щодо майбутнього Венесуели», – наголосив політичний консультант.

За його словами, ситуація у Венесуелі може розвиватись досить активно. Тим паче Колумбія вже сьогодні посилює свої кордони, бо бачить для себе небезпеку в сенсі мігрантів. Аргентина підтримала дії США, а деякі інші гравці були досить скептичними, бо бояться, що з ними може відбутись те саме. Єдине, що рішення не було санкціоноване конгресом США, але в президента США є своя сильна виконавча влада.

Говорячи про те, чи спроможна Росія підтримати Венесуелу хоч якимось чином, Г. Остапенко підкреслив, що Кремль у цьому питанні нічого не зможе вдіяти, крім висловлення заяв у форматі «ми дуже стурбовані», що вже відбувалося на прикладі Ірану. Якщо навіть Іран, розташований не так далеко від Росії, який надає технології для «шахедів», не мав підтримки від Кремля, то й тут буде лише риторична підтримка, упевнений експерт.

«Росія не має сил і засобів, щоб змінити ситуацію. Мадуро вже не на території Венесуели. Я думаю, що в Китаю набагато більше важелів впливу на цю ситуацію, ніж у Росії. Однак заради Венесуели ризикувати торгівлею зі США Пекін навряд чи буде. Росія ж програла в Ірані, програла в Сирії, вже фактично програла у Венесуелі», – підкреслив Г. Остапенко. Він зазначив, що й свою основну велику війну в Україні Росія теж програє (URL: https://24tv.ua/situatsiya-venesueli-yak-tsi-podiyi-vplinut-kreml-ukrayinu_n2982234).

З точки зору впливу наслідків військової операції США у Венесуелі на ситуацію в Україні, можна говорити про його двоякий характер та неоднозначне сприйняття в експертному та політичному середовищі. З одного боку, це явний удар по геополітичному впливу Росії, але з іншого – дії американців занадто нагадують агресію Росії в Україні, засудження якої Київ домагається від усього світу. Про це пише The New York Times (NYT). Видання зазначає, що події у Венесуелі вкладаються в серію геополітичних невдач Росії, яким в Україні, звісно, раді: членство Швеції та Фінляндії в НАТО, виведення російських військ з Південного Кавказу і крах проросійського режиму в Сирії. Але тепер у Росії більше аргументів для виправдання своєї агресії.

Американський правозахисник та дослідник російського геноциду в Україні К. Етвуд вважає, що військова операція США із захоплення венесуельського диктатора Н. Мадуро була явним порушенням міжнародного гуманітарного права, однак може мати радше позитивні наслідки для України. Як заявив К. Етвуд, оцінюючи події у Венесуелі, він змушений виходити з двох позицій – як американець і як правозахисник, що працював над питаннями відповідальності за воєнні злочини та порушення міжнародного гуманітарного права.

«Я не бачу жодних переможців у цій ситуації. Я визнаю, що Мадуро був диктатором, який погано керував Венесуелою і жорстоко поведився зі своїм населенням. Я також знаю, що багато венесуельців дуже раді його усуненню.

Однак спосіб, у який це було зроблено, є явним порушенням міжнародного гуманітарного права», – наголосив він (URL: <https://mezha.net/ua/bukvy/us-operation-against-maduro-violates-international-law-but-may-benefit-ukraine/>).

«Президент Д. Трамп заявив, що США фактично керуватимуть Венесуелою. Потім держсекретар М. Рубіо пояснив, що йдеться про тиск на Венесуелу. Водночас на пресконференції Трамп постійно повторював, що Сполучені Штати витягуватимуть багатства з Венесуели. Це підпадає під визначення колоніалізму», – вважає К. Етвуд.

На думку К. Етвуда, з української та геополітичної точки зору ситуація видається кращою, ніж з боку Росії або Китаю. «З української перспективи, з огляду на геополітичну ситуацію, це, мабуть, скоріше, добре для України, ніж погано. Найімовірніший сценарій полягає в тому, що це призведе до ще більшої поляризації у світі», – зазначив експерт.

За його словами, відповідь Москви та Пекіна може бути негативною, що погіршить умови для діалогу між США та Росією щодо України. «Це розлютить Росію. Це розлютить Китай і зробить Росію менш схильною до якихось переговорів з Трампом щодо будь-чого, пов'язаного з Україною поза Україною», – додав він. Загалом, за оцінкою К. Етвуда, наслідки операції можуть бути позитивними в коротко- та середньостроковій перспективі, однак у довгостроковому вимірі вона створює серйозні ризики для світу.

Повалення режиму Н. Мадуро у Венесуелі силами США може стати початком глобального перерозподілу сфер впливу. Не виключено, що президент США Д. Трамп може піти на велику угоду з Росією та Китаєм, де ціною американського домінування в Латинській Америці може стати майбутнє України. Про це йдеться в статті Financial Times.

«Доктрина Монро – це велика справа, але ми значно її перевершили, справді дуже сильно. Тепер її називають “Доктриною Донро”», – цю заяву Д. Трамп зробив лише за кілька годин після того, як американські війська усунули Н. Мадуро від влади у Венесуелі (URL: <https://tsn.ua/politika/cherez-povalennia-maduro-u-venesueli-ukrayina-moze-opynytyisia-u-pasttsi-detali-vid-ft-2993342.html>).

Події у Венесуелі стали наочною ілюстрацією прагнення адміністрації Трампа утвердити домінування США в Західній півкулі. Саме така логіка лежала в основі стратегії національної безпеки країни, оприлюдненої минулого місяця. Помітне задоволення президента швидким результатом операції дає підстави припускати, що він може зацікавитися подальшими інтервенціями в розширено трактованому американському «задньому дворі».

Водночас зміна влади у Венесуелі має наслідки, що виходять далеко за межі регіону. Проголошення «Доктрини Донро» у поєднанні із сигналами Д. Трампа про зближення з Москвою та Пекіном вказує на його симпатії до моделі світового устрою, заснованої на поділі на сфери впливу між великими державами.

Після захоплення Н. Мадуро Д. Трамп зробив низку різких заяв на адресу Колумбії та Мексики. Куба також знову опинилася в полі зору

Вашингтона. Комуністичний режим, проти якого США безуспішно намагалися діяти ще у 1960-х роках, тепер знову викликає жорстку риторичу. Держсекретар М. Рубіо назвав уряд у Гавані «величезною проблемою». Окремою темою залишається Гренландія. Д. Трамп знову публічно заявив про бажання взяти острів під контроль, попри те що він є автономною територією Данії. Анексія частини території союзника по НАТО стала б значно радикальнішим кроком, ніж повалення авторитарного лідера в Латинській Америці. Однак адміністрація Д. Трампа вже тривалий час готує відповідне інформаційне тло, звинувачуючи Данію в неефективному управлінні островом. З огляду на демонстративно зневажливе ставлення до європейських партнерів, такий сценарій не можна повністю відкидати.

У Пекіні та Москві за цими процесами спостерігатимуть із великим інтересом. Світ, у якому потужні держави та авторитарні лідери можуть діяти у своєму регіоні майже без обмежень, відповідає інтересам і Росії, і Китаю. Сам Д. Трамп, імовірно, переконаний, що поділ світу на неформальні сфери впливу здатен забезпечити «стратегічну стабільність» у відносинах із цими країнами. На перший погляд, така логіка може здаватися переконливою, проте вона ігнорує інтереси та позицію менших держав, яким відмовляють у праві самостійно визначати власне майбутнє. Водночас ці країни мають суб'єктність і можуть чинити опір – що яскраво довела Україна.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Підсумки засідання «Коаліції охочих» у Парижі

Президент Франції Е. Макрон 9 грудня 2025 р. повідомив, що на початку січня в Парижі відбудеться зустріч країн «Коаліції охочих», де планувалося домовитися про конкретні внески кожної держави в систему безпекових гарантій для України. У Києві 3 січня 2026 р. відбулася попередня зустріч представників країн «Коаліції охочих». У зустрічі взяли участь представники 15 держав Європи, а також посадовці НАТО, Європейської ради та Європейської комісії.

За словами члена української переговорної делегації С. Кислиці, перша сесія обговорень була присвячена тому, щоб «пройтися по всіх документах». Він зазначив, що тепер наданий обсяг інформації радникам та їхнім країнам треба обговорити перед зустріччю лідерів «Коаліції охочих» у Парижі (URL: <https://suspilne.media/1206998-ssa-dopomozut-zabezpeciti-pripinenna-vognu-v-ukraini-rozvidkou-ta-logistikou-proekt-zaavi-koalicii-ohocih>. 2026. 6.01).

За інформацією ЗМІ, 6 січня в Парижі за особистої участі В. Зеленського відбулося засідання 35 представників країн-учасниць «Коаліції охочих», серед яких 27 глав держав та урядів. Також у саміті взяла участь американська делегація у складі С. Віткоффа та Д. Кушнера, а також головнокомандувача Об'єднаних сил НАТО у Європі генерала А. Гринкевича. Після зустрічі С. Віткофф заявив, що Київ і Вашингтон уже

значною мірою закінчили працювати над безпековими протоколами для миру в Україні.

Під час саміту в Парижі Україна, Франція та Велика Британія підписали декларацію про наміри щодо розгортання багатонаціональних сил в Україні. Підписанти зазначили, що це забезпечить «своєрідну гарантію» Києву після припинення вогню.

Крім того, держави-члени «Коаліції охочих» та Україна підписали спільну декларацію щодо гарантій безпеки для стабільного й тривалого миру після закінчення війни. Текст цього документа було погоджено із США. Коаліція заявила, що здатність України захищати себе має вирішальне значення для гарантування майбутньої безпеки та колективної євроатлантичної безпеки (URL: <https://suspilne.media/1207242-pidsumki-koalitsii-ohochih-u-parizi-namiri-ssa-na-grenlandiu-golovni-novini-ranku-7-sicna>. 2026. 7.01).

Також було опубліковано заяву всіх учасників зустрічі. Вона складається з п'яти основних пунктів, які визначають участь країн у забезпеченні гарантій безпеки для України. Зокрема, ідеться про участь у таких пунктах: механізмі моніторингу та перевірки припинення вогню під керівництвом США; підтримці Збройних сил України; створенні багатонаціональних сил, які будуть розміщені в Україні; зобов'язанні щодо підтримки України в разі нового збройного нападу з боку Росії; зміцненні довгострокового оборонного співробітництва з Україною. Основою оборони України має стати армія чисельністю 800 тис. осіб. Збройні сили України підтримуватимуть, зокрема, і європейські союзники. Насамперед ідеться про фінансову підтримку (URL: <https://uatv.ua/uk/ukrayina-maye-perebuvaty-v-maksymalno-sylnij-pozytsiyi-pidsumky-samitu-koalitsiyi-ohochyh-v-otsintsi-ekspertiv>. 2026. 7.01).

Президент В. Зеленський наголосив, що в зустрічі взяли участь 27 світових лідерів, представники ЄС, НАТО, а також делегації Туреччини, Японії, Австралії та Нової Зеландії. «Документи є, і це сигнал, наскільки серйозно Європа та вся коаліція готові працювати заради реальної безпеки. Ці угоди посилюють юридичну роботу в парламентах, щоб у момент завершення війни ми були готові розмістити сили коаліції», – зазначив глава держави (URL: <https://novosti-n.org/ua/news/Koalicziya-ohochyh-z-yavyvsya-tekst-Paryzkoyi-deklaracziyi-330341>. 2026. 7.01).

Він назвав підписання документів про розміщення миротворчих сил сигналом того, наскільки серйозно Євросоюз і вся «Коаліція охочих» готові працювати заради забезпечення безпеки. «Цими документами ми посилюємо подальшу юридичну роботу в країнах з парламентами, щоб у той момент, коли дипломатія спрацює на завершення війни, у нас була повна готовність розмістити сили “Коаліції охочих”», – зазначив В. Зеленський.

Він також акцентував увагу на важливості переговорів з американською командою щодо моніторингу дотримання мирної угоди в разі її досягнення. «Один із важливих елементів – це стримування, це

інструменти, які не допустять нової російської агресії, і все це ми бачимо. Також ми значно просунулися з американською переговорною групою в роботі над документами», – підкреслив Президент.

Президент Франції Е. Макрон також відзначив важливість підписання документів. За його словами, позиції України, «Коаліції охочих» і США щодо гарантій безпеки збігаються. «Ми вирішили створити координаційний центр при операційному штабі “Коаліції охочих” для того, щоб спільно працювати між компетентними арміями та посилювати оперативне співробітництво», – зазначив він.

Він заявив, що буде продовжено підготовку до розгортання багатонаціональних сил, які діятимуть на морі, у повітрі та на землі для забезпечення гарантій безпеки після припинення вогню. «Ми проговорили, як юридично закріпити ці зобов’язання для підтримки України в разі нового нападу з боку Росії», – зазначив Президент Франції.

Прем’єр-міністр Великої Британії К. Стармер також наголошує на важливості підписання декларації. «Ми підписали декларацію про наміри відрядити війська до України в разі мирної угоди. Це ключова частина нашого твердого наміру підтримувати Україну довгостроково», – заявив він (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zustrich-koalitsiyi-okhochykh-perehovory-paryzh-pidsumky/33641579.html>. 2026. 6.01). За його словами, це прокладає шлях до правових рамок, у яких британські, французькі та інші партнерські війська можуть діяти на українській території, захищаючи небо та море України і відновлюючи українські збройні сили на майбутнє.

Прем’єр-міністр Великої Британії запевнив, що «після припинення вогню Велика Британія та Франція створять військові хаби по Україні та побудують захисні споруди для зброї та військового обладнання, щоб підтримати оборонні потреби України».

Голова Європейської ради А. Кошта також високо оцінив підсумки зустрічі «Коаліції охочих». «Ми готові взяти на себе зобов’язання щодо системи політично та юридично обов’язкових гарантій, які будуть активовані, щойно припинення вогню набуде чинності. ЄС сприятиме зусиллям щодо забезпечення гарантій безпеки, необхідних Україні для будь-якої угоди про довготривалий мир», – заявив він.

Він назвав напрями допомоги, яку готовий надати Євросоюз: підтримка просування України на шляху до вступу до блоку, що є «ключовим елементом її майбутнього процвітання»; допомога в забезпеченні фінансових потреб України на наступні два роки через позику на 90 млрд євро, узгоджену Єврокомісією в грудні; сприяння цивільними та військовими місіями ЄС «на місцях». «Україна повинна бути в максимально міцній позиції – до, під час та після будь-якого припинення вогню», – наголосив голова Євроради.

Президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн заявила про «потужний вияв єдності для України» під час зустрічі в Парижі за участі

лідерів країн ЄС, НАТО та «друзів України». «Наша мета зрозуміла: надати міцні гарантії безпеки для України», – наголосила вона.

Голова Єврокомісії вважає, що такі гарантії передбачатимуть, зокрема, сильну українську армію, спроможну відбивати подальші атаки, багатонаціональні сили стримування та зобов'язання щодо підтримки України в разі майбутнього нападу Росії. «Вступ України до Євросоюзу буде як ключовою гарантією безпеки сам по собі, так і центральним елементом нашої трансформаційної пропозиції з процвітання», – зазначила У. фон дер Ляєн.

На думку експертів, саміт у Парижі не дає відповіді на всі важливі питання, але він засвідчує, що країни «Коаліції охочих» готові надавати допомогу Україні.

О. Постернак, політтехнолог, керівник Центру політичної розвідки, зазначає, що про готовність брати участь у гарантіях безпеки заявили 15 держав: Німеччина, Велика Британія, Франція, Іспанія, Італія, країни Балтії – Латвія, Литва, Естонія, усі країни Скандинавського півострова – Норвегія, Фінляндія, Швеція, Данія, плюс Нідерланди і, звісно, Польща. «На жаль, країни Центральної та Східної Європи представлені не так широко», – зазначив експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/ukrayina-maye-perebuvaty-v-maksymalno-sylnij-pozytsiyi-pidsumky-samitu-koalitsiyi-ohochyh-v-otsyntsi-ekspertiv>. 2026. 7.01).

За його словами, Україна може розраховувати на значну системну фінансову допомогу від Євросоюзу. Останнє рішення саміту ЄС у грудні чітко показує, що Європа з нами серйозно й надовго. От із переозброєнням і військовою частиною все складніше. Основним постачальником якісного озброєння, як і раніше, залишаються США. Європейські програми в цьому плані існують, але процес переозброєння триватиме – щонайменше – до 2030 р.

В. Москалу, засновниця Global Ukraine Foundation, доктор філософії (Франція), вважає дуже позитивним те, що в зустрічі представників «Коаліції охочих» брали участь представники європейських організацій, НАТО й США. Зокрема, за її словами, участь у зустрічі «Коаліції охочих» президента Єврокомісії У. фон дер Ляєн істотно підвищує статус цього формату. Це важливий сигнал: Європа більше не спостерігач, а чинник, який формує архітектуру безпеки. І те, що зустріч відбувається саме в Парижі, теж не випадково. «Франція позиціонує себе як політичний драйвер європейського суверенітету, як ініціатор “Коаліції охочих” – держав, які не чекають одностайності, а беруть на себе відповідальність у питаннях оборони, фінансів і технологій. Це не формальний інститут, а політична коаліція країн, готових діяти швидше і жорсткіше, ніж дозволяє класичний консенсус», – наголошує В. Москалу.

На її думку, присутність представників глави Білого дому Д. Трампа сама по собі не є критично важливою, але тут теж є нюанс. США нині ведуть доволі специфічну гру, і для Європи участь американських представників

завжди бажана саме тому, що вкрай важливо зберегти їхню залученість. Тим більше на тлі заяв Д. Трампа про те, що США більше не забезпечуватимуть безпеку в межах НАТО так, як це відбувалося останні десятиліття. «Європа поки не готова стати повністю автономною, їй потрібно виграти кілька років. Тому неучасть США – справді чутливий момент. Але водночас варто наголосити: саме існування “Коаліції охочих” у разі важливіше, ніж може здатися», – вважає В. Москалу.

Вона переконана, якби нині цієї коаліції не існувало, ми були б заблоковані в межах ЄС через країни, які грають на руку РФ. Ми були б заблоковані в межах НАТО й не мали б жодної альтернативної платформи. Це був би сценарій вкрай негативний. «Коаліція охочих» як прототип майбутньої Європи – не паралізованої, не залежної від прокремлівських гравців і не повністю залежної від США. «Це має колосальне значення. Штати, по суті, не мають іншого вибору, крім як визнати цей формат і брати в ньому участь, тому що вони теж не готові повністю розривати зв’язки. Україна в цьому контексті стає своєрідним полігоном нової моделі війни: розподіленої оборони, дронів, технологічних рішень. De facto Україна вже живе у Європі майбутнього, а ЄС і “Коаліція охочих” лише наздоганяють цю реальність», – заявила В. Москалу. Вона підсумовує: «Звідси ключове розуміння: інвестиції в безпеку України – це не просто підтримка сьогодні, це інвестиції в безпеку Європи. Саме це дає змогу дивитися на ситуацію хоч і обережно, але все ж оптимістично. Європа за жодних обставин не зможе залишити Україну сам на сам з Росією» (URL: <https://uatv.ua/uk/ukrayina-maye-perebuvaty-v-maksymalno-sylnij-pozytsiyi-pidsumky-samitu-koalitsiyi-ohochyh-v-otsintsi-ekspertiv>. 2026. 7.01).

В. Потапенко, заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, також вважає, що саміт у Парижі засвідчив не лише підтримку України, а й продемонстрував, що Україна вже стала повноцінною частиною Європи. За його словами, попри те що подібних зустрічей останнім часом відбувається дуже багато, зустріч у Парижі «Коаліції охочих» справді важлива. Насамперед тому, що частина наших європейських партнерів уже фактично готові й працюють над створенням інтегральної системи безпеки, до якої включено Україну. «Ідеться не просто про допомогу Україні, не про символічне “стояти поруч” і не тільки про постачання зброї. Ідеться про те, що ряд країн бачать і себе, і Україну як частину нового, по суті, блоку, який забезпечуватиме взаємну безпеку. Для цього, безумовно, потрібні довгострокові угоди, підкріплені фінансовими рішеннями, виробництвом і постачанням озброєнь, а також взаємодія зі США як із союзником, що має потужну ядерну, космічну й технологічну інфраструктуру», – наголосив експерт.

На його думку, якщо ж Україна стає частиною об’єднання європейських країн, де вона перебуває на рівних у системі безпеки, то вона отримує стратегічний тил і стратегічну підтримку. У такому разі війна на

виснаження перестане бути для Росії виграшною стратегією у будь-якій прогнозованій перспективі. Це принципово змінює ситуацію.

О. Лісний, президент аналітичного центру «Політика», наголошує, що ця війна відбувається не десь, а саме у Європі. Тому зобов'язання щодо безпеки України – це фундамент безпеки Європейського континенту. «Здається, це очевидно, але не всі у ЄС це так бачать. Європа не монолітна», – констатує експерт.

З обережністю коментує підсумки зустрічі в Парижі експерт з питань регіональної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень О. Їжак. За його словами, паризькі домовленості «Коаліції охочих» наразі мають рамковий характер, але процес є активним і перспективним, а створення координаційного центру свідчить про перехід обговорень у практичну площину, чого не було під час підписання Будапештського меморандуму. «Але, судячи з того, як це (зустрічі в рамках “Коаліції охочих”) регулярно відбувається в Києві, Парижі і приїждять усі, кому потрібно там збиратись, процес достатньо активний і все ж таки перспективний», – зазначив О. Їжак (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/4077664-ekspert-pro-parizki-domovlenosti-koalicii-ohochih-proces-aktivnij-i-perspektivnij.html>. 2026. 7.01).

Експерт позитивно оцінив домовленість про створення спеціального координаційного центру у форматі США – Україна – «Коаліція охочих». За його словами, жодна угода не працює, якщо немає такого механізму, усі основні договори з озброєння мали таку координацію. «Тому, якщо такий штаб створюється, зараз це індикатор того, що все серйозно. Це не Будапештський меморандум, який просто був написаний, підписаний і забутий – жодних консультацій, жодних інструментів нагляду... Як тільки створюються такі механізми, це означає, що пішла практика. Коли був Будапештський меморандум, жодної практики не було. Було урочисте підписання і все», – зауважив О. Їжак.

У своєму матеріалі видання “The Telegraph” назвало саміт у Парижі прогресом й успіхом, оскільки «вперше за понад рік українці, американці та європейці співали одну пісню». «Мир, кажуть вони, ближче, ніж будь-коли, тому що вони перебувають на межі укладення угоди про безпеку, яка зможе запобігти новому російському нападу на Україну після припинення вогню», – написало видання.

Разом з тим журналісти нагадали, що раніше британські офіційні особи висунули ідею про розміщення американських літаків у Польщі або Румунії для підтримки українських, французьких і британських сил на землі. «Чи залишається ця ідея актуальною? Ми просто не знаємо, адже саме ці деталі визначатимуть різницю між надійним стримуванням і паперовим тигром», – зазначають журналісти (URL: <https://kyiv24.news/news/cze-paperovyj-tygr-the-telegraph-rozkryv-shho-ne-tak-z-garantiyamy-bezpeky-koalicziyi-ohochyh-dlya-ukrayiny>. 2026. 7.01).

На їхню думку, у Парижі «спостерігалися явні ознаки відновлення єдності Заходу. Велика Британія і Франція пішли далі, ніж передбачалося раніше, щоб запевнити Д. Трампа, що Європа візьме на себе тягар забезпечення власної безпеки». «Але світ, як завжди, залишається за наступним пагорбом», – іронізувало видання “The Telegraph”.

Президент Міжнародного інституту безпекових досліджень О. Буряченко також обережний в оцінках і сподівається, що декларативні документи стануть практичними. Політолог вважає, що нині країни, які входять до «Коаліції охочих», мають конкретизувати саме політичну частину, а не деталізувати військову компоненту. Він наголосив, що якраз політичний складник у цьому процесі – ключовий. «Без політичної частини можна скільки завгодно малювати щось на мапі, долучати до горизонтальної комунікації військових, але толку із цього не буде. Тобто політична декларація є первинною в процесі мирного врегулювання», – підкреслив О. Буряченко (URL: https://24tv.ua/samit-koalitsiyi-ohochih-6-sichnya-politolog-vkazav-dva-vazhlyvih_n2985216. 2026. 9.01).

При цьому він відзначив важливість участі в засіданні представників США. За його словами, участь у саміті «Коаліції охочих», який цьогоріч відбувався в Парижі, представників США в особі С. Віткоффа і Д. Кушнера, раніше при плануванні цього засідання не передбачалася. Однак американська сторона згодом вирішила долучитися. Це, на переконання політолога, вказує на два важливі фактори. Перший полягає в тому, що підготовлена учасниками саміту декларація – політичне запевнення формулювання гарантій безпеки для України.

Однак експерти й дипломати наголошують, що внески учасників «Коаліції охочих» стануть значно зрозумілішими, коли будуть відомі параметри мирної угоди. Якщо будуть.

Проте, як зазначає експерт аналітичного центру «Об'єднана Україна» І. Попов, останнє засідання міжнародних партнерів України по «Коаліції охочих» виявилось результативним і підтвердило готовність західних країн надавати довгострокову підтримку українським Силам оборони. Попри розмиті публічні формулювання, реальні домовленості мають велике значення для безпеки України. «Насправді засідання було дуже результативним і плідним. Ми бачили політичні заяви, які, чесно кажучи, розмиті. Але це природно: питання безпеки часто вимагають тиші. Якщо подивитися на більш детальний аналіз, головне досягнення полягає в тому, що західні країни погодилися: Сили оборони України є головним гарантом безпеки. Наші союзники готові надати довгострокову підтримку для фінансування озброєнь і зміцнення боєздатності численних Сил оборони України», – зазначив І. Попов (URL: <https://uatv.ua/uk/zahid-pidtdverdyv-dovgostrokovu-pidtrymku-ukrayiny-klyuchovi-rezultaty-zasidannya-koalitsiyi-ohochyh-proanalizuvav-popov>. 2026. 8.01).

За словами експерта, ключовим фактором є передбачуваність і стабільність допомоги. «Головний результат у тому, що ми можемо бути

впевнені: у нас є кошти на утримання армії, довгострокові контракти на постачання озброєнь і боєкомплекту, є комплексний план: хто за що відповідає і які суми готовий виділити. Це і є головна гарантія безпеки», – зазначив І. Попов.

При цьому він наголосив, що сьогодні перспектива припинення вогню повністю залежить від політичної волі російського керівництва. «Припинення вогню залежить виключно від політичної волі керівництва Росії. Поки ж ми бачимо негативні сигнали: розповіді про нібито хакерські атаки, звинувачення України в підготовці провокацій. Сьогодні з'являються тривожні повідомлення про можливі нові удари по цивільній інфраструктурі України. Це ніяк не демонструє прагнення Російської Федерації до припинення вогню», – підкреслив І. Попов.

Експерт Центру європейської політики А. Пол погоджується з тим, що в Парижі був дуже сильний елемент політичної підтримки. Також той факт, що там були представники Сполучених Штатів Америки, зробив її дещо відмінною від деяких попередніх зустрічей. «Я відчула своєрідний новий імпульс для досить швидкого просування вперед», – зазначила вона (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koalitsiya-okhochykh-samit-paryzh-harantiyi-bezpeky/33641902.html>. 2026. 7.01). Проте вона сумнівається, що буде згода Росії на будь-який мир, якщо на неї не тиснути.

Думку А. Пол поділяє провідний аналітик Німецького фонду Маршалла (Брюссель) Я. Лессер. За його словами, є ще один актор, що зветься Москвою. «Абсолютно незрозуміло, під чим Росія готова підписатися. І навіть якщо готова, чи зацікавлена вона підписатися під чимось зараз? Тож що має бути гарантовано? Що має бути забезпечено? Це величезне відкрите питання, яке дуже ускладнює навіть коаліції політично охочих конкретне визначення того, на що вони здатні», – наголосив експерт.

Експерти зазначають, що Росія демонструє зневагу до будь-яких пропозицій західних країн, які не співпадають з їхніми бажаннями. Тому чекати від російського керівництва поступок не варто. Західні політики готові домовлятися про допомогу Україні після підписання мирної угоди, але вплинути на Росію підписати мирну угоду дуже важко, але можливо в перспективі.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Можливі наслідки заворушень в Ірані: оцінки експертів

В Ісламській Республіці Іран почалася чергова хвиля масових заворушень, яка значно перевершує за розмахом аналогічні події останніх років і, на погляд закордонних експертів, може призвести до кардинальної зміни влади в країні.

Історія Ісламської республіки розпочалася 47 років тому, коли її засновник аятола Хомейні прибув із вигнання з Франції та очолив масові виступи проти режиму шаха М. Пахлаві. До того Імперська Держава Іран, яку в 1935 р. заснував батько Мохаммеда Реза Пахлаві, здебільшого проводила прозахідну політику. Однак після закінчення радянсько-британської окупації 1941–1945 рр. і знищення в 1946 р. за допомогою англійців та американців створених СРСР маріонеткових Мехабадської та Азербайджанської демократичної республік прем'єр-міністром Ірану стає М. Моссадик. Політик робить своєю головною метою націоналізацію нафтогазової промисловості, що викликає конфлікт з Великою Британією та США. У цей час за ініціативи Лондона починається підсанкційна історія Ірану, яка була перервана після перевороту, організованого ЦРУ в 1953 р., та повернення до влади династії Пахлаві. У 1970-х роках Іран часто називали «жандармом Перської затоки» (або регіональним жандармом США). Використовуючи піковий підйом цін на нафту шах вирішив провести так звану «білу революцію», яка передбачала часткову націоналізацію, вестернізацію та модернізацію.

Іранський правитель дав людям освіту та гроші, але залишив без політичних свобод. У результаті освічений середній клас і незадоволені селяни об'єдналися проти нього. До цього додалася економічна криза кінця 1970-х років і виступи торговців Великого та інших базарів. Причини: різке падіння купівельної спроможності населення, жорсткий державний контроль над цінами, масові репресії проти підприємців, яких влада зробила цапами-відбувайлами за високу інфляцію. Це змусило традиційний клас «базарі» – історичну опору іранської економіки – відвернутися від монарха та спрямувати свої величезні фінансові ресурси на підтримку революційного духівництва. Коли люди почали виходити на вулиці, вони вимагали не лише хліба, а й повалення режиму, який вони вважали корумпованим і «проамериканським».

Після загальнонаціонального референдуму Іран був проголошений Ісламською республікою – 1 квітня 1979 р. Поступово аятолі Хомейні вдалося знищити політичну конкуренцію з боку інших революційних сил і створити систему «Велаят-е Факіх» (Опіка правознавця), коли реальним правителем країни стає релігійний лідер – рахбар, який фактично ні за що не відповідає. Для захисту режиму був заснований Корпус вартових ісламської революції (далі – КВІР), що має у своєму розпорядженні не тільки ВМС і ВПС, танкові, ракетно-артилерійські підрозділи та сили ВПО (які збили український пасажирський літак в січні 2020 р.), а й навіть власні нафтові родовища. Шефом КВІР є сам рахбар. До своєї загибелі, також у січні 2020 р., другою людиною за впливом в Ірані вважався «сірій кардинал» генерал-лейтенант К. Сулеймані, командувач спецпідрозділу «Кудс» у складі КВІР (URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2013/09/30/the-shadow-commander>).

Незважаючи на жорсткий пресинг з боку корпусу вартових, афільованого з ним ополчення «Басідж», а також інших силовиків, у країні періодично спалахують масові заворушення. Головними тригерами при цьому виступають проблеми у фінансово-економічній сфері та соціально-політичні конфлікти, на які накладаються військові поразки на кшталт масованої повітряної атаки з боку Ізраїлю та США, що відбулася в червні минулого року.

Ця динаміка простежується від початку 2000-х років, коли Іран перебував під впливом «тегеранської відлиги» періоду правління президента М. Хатамі, а основною причиною заворушень (зокрема, студентських протестів 1999–2002 рр.) було соціально-політичне розчарування. Після 2009 р. протести перемістилися з університетських кампусів у провінційні міста та робітничі квартали. Тоді найбільшим викликом режиму із часів революції 1979 р. став «Зелений рух», що виник через фальсифікацію виборів на користь М. Ахмадінежада, поєднуючи політичні вимоги середнього класу з економічним невдоволенням від галопуючої інфляції та міжнародних санкцій (URL:

https://www.academia.edu/84710098/A_History_of_Modern_Iran).

Протести 2017–2018 рр., на погляд іранського журналіста М. Мотамеді, були викликані раптовим зростанням цін на продукти харчування, зокрема на яйця та птицю. Під час демонстрацій люди вперше почали масово вигукувати «Смерть диктатору», поєднуючи економічний відчай з політичною люттю. Цей процес досяг свого піку під час «Кривавого листопада» 2019 р., коли поштовхом для застосування силовиками зброї стали масові акції непокори через триразове підвищення цін на бензин. За різними оцінками, за тиждень було вбито від 300 до 1 тис. 500 осіб. Економічна причина цього вибуху була пов'язана з виходом США з ядерної угоди (JCPOA) у 2018 р. та запровадженням політики «максимального тиску», що призвело до стрімкого падіння курсу ріала й знищення заощаджень мільйонів іранців (URL: <https://www.aljazeera.com/news/2026/1/5/a-timeline-of-protests-in-iran-after-the-1979-islamic-revolution>).

На фоні цих соціальних заворушень, вересень 2022 р. став поворотною точкою в історії Ісламської республіки. Смерть М. Аміні через «неправильне носіння хіджаба» спровокувала повстання, яке об'єднало всі верстви населення. На думку дослідників із Leibniz Institute М. Фарзанегана та С. Фішера, соціальна причина цього вибуху полягала в глибокому неприйнятті втручання держави в приватне життя та дискримінації жінок. Хоча привід був соціокультурним, на тривалість протестів вплинули й фінансово-економічні чинники: безробіття серед молоді сягало 25–30 %, а інфляція – понад 45 %. Люди відчували, що їм «нічого втрачати» (URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/279394/1/cesifo1_wp10643.pdf).

Заворушення, що охопили Іран у 2025 р., включаючи поточні події січня 2026 р., мають найбільш виражений фінансово-економічний і мілітарний характер.

Із цього приводу С. Хан з видання “Modern diplomacy”, пише, що економіка Ірану на порозі 2026 р. перебувала в стані глибокої структурної кризи, яка стала результатом десятиліть міжнародних санкцій, системної корупції та неефективного управління. Дані міжнародних і регіональних джерел свідчать, що темпи зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2025 р. були мінімальними – лише близько 0,3 %, що фактично відповідає стагнації, а деякі прогнози аналітиків узагалі передбачали негативну динаміку для 2025–2026 рр. через відновлення санкцій та проблем у нафтовому секторі. Ситуація загострилася після повітряних ударів Сполучених Штатів Америки та Ізраїлю по енергетичній і промисловій інфраструктурі влітку 2025 р., що спричинило дефіцит палива та віялові відключення електроенергії, ставши головним каталізатором нової хвилі масових заворушень (URL: <https://moderndiplomacy.eu/2025/10/22/iran-faces-economic-freefall-and-rising-unrest-as-un-sanctions-return>).

Як зазначає криптоаналітик Е. Колінз, одним із ключових елементів економічного напруження стала валютна криза: на чорному ринку курс іранського ріала до долара США впав до історичних мінімумів (понад 1,2–1,4 млн ріалів за долар), що істотно знизило купівельну спроможність населення та підірвало довіру до національної валюти. Також спостерігаються високі темпи інфляції, які оцінюються в кілька десятків відсотків (за різними оцінками понад 40–70 % у 2025 р.), що зробило базові товари, включно з продуктами харчування та енергією, значно менш доступними для широких верств населення (URL: <https://www.hokanews.com/2025/12/inflation-crisis-ignites-nationwide.html>).

Система соціальних субсидій, яка десятиліттями служила фундаментом суспільного договору в Ірані, та раніше традиційно ефективні пом’якшувальні механізми для домогосподарств опинилися на межі повного колапсу через критичний дефіцит бюджету і вичерпання золотовалютних резервів. Це змушує уряд вдаватися до радикальних і непопулярних кроків: від повної відміни пільгових курсів валют для імпорту товарів першої необхідності до різкого підвищення тарифів на комунальні послуги, електроенергію, паливо. Така політика призвела до стрімкого зростання вартості життя, що в умовах гіперінфляції фактично штовхнуло значну частину населення за межу бідності, ліквідувавши останні запобіжники соціальної стабільності та ставши головним тригером протестних настроїв у провінціях (URL: <https://www.hudson.org/foreign-policy/ayatollahs-regime-crumbling-michael-doran>).

Серед інших факторів, що ускладнюють економічну ситуацію: скорочення імпорту критично важливих технологій через санкції, що гальмує модернізацію промисловості; енергетичні та інфраструктурні проблеми, включно з дефіцитом електроенергії і води в окремих регіонах; структурне безробіття та низька продуктивність у багатьох секторах економіки.

Зокрема, експерти Служби зовнішньої розвідки України звертають увагу на те, що Іран стикається з катастрофічною нестачею води. Резервуари,

що живлять Тегеран, заповнені менш ніж на 5 %, і влада вже розглядала можливість евакуації столиці, де проживає близько 10 млн осіб. Водні обмеження поширюються на інші регіони, включно з Мешхедом, де рівень заповнення водосховищ становить лише 3 %. На тлі дефіциту води скоротилося виробництво гідроелектроенергії, зупиняються промислові процеси, а посіви культур, що потребують інтенсивного зрошення, різко зменшилися. Це створює додатковий тиск на ціни на продукти, які вже зростають на 3–4 % щомісяця (URL: <https://szru.gov.ua/news-media/news/iran-vkhodyt-u-zymu-z-bahatorivnevoyu-kryzoyu>).

Ці обставини створили істотний тиск на життєвий рівень населення, особливо серед середнього класу та малих підприємців «базарі», що відчули найгостріше падіння реальних доходів і зростання витрат на повсякденні потреби.

У результаті по всій країні розпочалися масштабні протести, які менше ніж за два тижні охопили понад 100 міст у всіх 31 провінціях країни, демонструючи безпрецедентний рівень солідарності іранського суспільства. Ці акції супроводжується державним терором. За два тижні запеклих зіткнень кількість загиблих сягнула щонайменше 60–65 осіб, серед них як цивільні демонстранти, так і представники силових відомств. Кількість поранених обчислюється сотнями, а кількість затриманих по всій країні вже перевищила 2 тис. 300 осіб, що свідчить про намір влади придушити опір масовими арештами.

Для блокування координації та приховування масштабів подій від світової спільноти влада застосувала перевірену тактику «цифрової блокади»: мобільний зв'язок та інтернет було повністю відключено на всій території країни. У цих умовах інформаційного вакууму головними аренами протистояння стали найбільші мегаполіси – Тегеран, Мешхед, Ісфахан, Табріз та Ахваз. Повідомлення від очевидців та опозиційних груп малюють картину палаючих барикад і спроб активістів встановити локальний контроль над окремими районами, хоча офіційного підтвердження захоплення ними цілих міст наразі ще немає.

У відповідь державна машина мобілізувала весь свій силовий ресурс. КВІР виступив з ультимативною заявою, визначивши «червоні лінії» державної безпеки, за якими слідує безжальна відсіч будь-яким спробам «розхитування режиму». Паралельно із цим регулярна армія Ірану взяла під посилену охорону стратегічну інфраструктуру, наголошуючи на готовності жорстко припиняти будь-які дії, що розцінюються як спроби державного перевороту чи ворожі диверсії (URL: <https://www.france24.com/en/middle-east/20260110-iran-s-revolutionary-guards-declare-red-line-on-security-as-protests-mount>).

Політичне керівництво країни на чолі з Верховним лідером (рахбаром) аятолою Хаменеї також дотримується безкомпромісної риторики. Офіційний Тегеран традиційно відкидає внутрішні причини кризи, тавруючи протестувальників «екстремістами», звинувачуючи США та інші зовнішні

сили в підбурюванні громадян до насильства, погрожуючи ним воєнними ударами. Така позиція фактично легітимізує застосування найсуворіших заходів проти демонстрантів, залишаючи країну на порозі ще масштабнішого кровопролиття (URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/v-irani-zrosla-kilkist-zahiblikh-pid-chas-protestiv-rezhim-hotuje-peredumovi-dlja-zhorstkishikh-represij-the-guardian.html>).

Водночас експерт з близькосхідних питань А. Азізі в інтерв'ю ізраїльському ЗМІ “Haaretz” припускає, що іранський режим може закінчитися не штурмом палаців, а внутрішньою дезінтеграцією. Головне питання не в тому, скільки людей на вулицях, а в тому, коли середня ланка КВІР та армії перестане виконувати накази (тобто настане ерозія лояльності). А. Азізі зазначає, що в січні 2026 р. «ми бачимо перші ознаки “тихого саботажу” з боку силовиків». На його думку, існує також висока ймовірність, що вище командування армії або прагматичне крило КВІР усуне Хаменеї та його радикальне оточення, щоб запропонувати Заходу й народу «перехідний період» та уникнути повної анархії.

Реакція Сполучених Штатів Америки на масові протести в Ірані була чіткою та суворою. Держсекретар США М. Рубіо від імені Вашингтона висловив підтримку «хороброму народові Ірану», підкресливши, що США підтримують громадян, які протестують проти насильства та репресій з боку іранської влади. Це посилення дипломатичного тиску супроводжується попередженнями від Президента Д. Трампа та його адміністрації, що Білий дім уважно стежитиме за розвитком ситуації й засуджуватиме застосування сили проти демонстрантів, особливо в умовах повідомлень про загибель десятків людей у сутичках із силовиками.

Європа також швидко відреагувала на ескалацію протестів. Лідери Франції, Німеччини та Великої Британії рішуче засудили вбивства протестувальників і закликали іранську владу забезпечити повагу до прав людини та утриматися від насильства. Євросоюз у своїх заявах не лише підкреслив підтримку мирних демонстрантів, а й закликав до звільнення всіх затриманих під час протестів, а також до відкриття гуманітарного доступу для забезпечення базових потреб населення (URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/rubio-visloviv-pidtrimku-ssha-khorobromu-narodu-iranu-na-tli-protestiv-.html>).

Майбутні напрями розвитку протестів жваво обговорюються в міжнародному експертному середовищі. Наприклад, С. Мелоні, старша наукова співробітниця Council on Foreign Relations, зазначає, що сучасні протести в Ірані мають не лише економічне підґрунтя, а й глибокі політичні корені, що виникли після років стагнації, міжнародних санкцій і внутрішнього тиску. За її оцінками, те, що почалося як протест проти падіння курсу ріала та інфляції, може перерости в ширше соціально-політичне невдоволення, яке режим не зможе довго придушувати лише силовими методами. Це створює сценарій, у якому протестні рухи стануть дедалі більш децентралізованими, а наявна система влади Ісламської республіки може

заспати серйозних змін, якщо не трансформації, то хоча б ослаблення контролю над регіонами (URL: <https://www.cfr.org/expert-brief/unpacking-irans-protests-and-trumps-threats>).

Дослідники Atlantic Council, аналізуючи конфлікт Ізраїлю та Ірану, підкреслюють, що подальший розвиток подій залежить від здатності міжнародних акторів стримати військову ескалацію. За прогнозом експертів, іранське керівництво може піти на тактичні поступки у внутрішніх економічних реформах, але одночасно посилюватиме контроль над інформаційним простором і силовими структурами, щоб не допустити втрати монополії на владу. Без реальних політичних реформ це лише тимчасово знизить напруження, але не вирішить основних причин протестів. Якщо протести триватимуть, можливе розширення ненасильницьких рухів у суспільстві, які здатні створити довгостроковий вплив на політичну культуру країни (URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/twenty-questions-and-expert-answers-on-the-israel-iran-war>).

Г. Карлстром, кореспондент The Economist на Близькому Сході, у своєму тематичному огляді зазначає, що Іран сьогодні перебуває на перехресті геополітичних викликів і внутрішньої нестабільності. Експерт прогнозує, що занадто жорсткі дії режиму можуть призвести до тривалої політичної кризи з потенційними економічними наслідками, які ще більше посилять невдоволення населення на тлі наростаючих соціальних проблем – інфляція, дефіцит ресурсів, водна криза. За таких умов внутрішній конфлікт може перетворитися на багаторічний процес трансформації, який впливатиме на регіональну безпеку і відносини із Заходом та сусідніми державами (URL: <https://nv.ua/ukr/blizkiy-shid-2026-zmini-ta-vikliki-dlya-gazi-iranu-y-izrajilyu-u-prognozi-the-economist-50573666.html>).

Сучасні події в Ірані мають прямий вплив на Україну в контексті російсько-української війни, яка триває. Одним із ключових аспектів є використання РФ іранських безпілотників. Російські загарбники використовують іранські дрони типу Shahed-136 у своїх атаках проти українських міст та об'єктів критичної інфраструктури, що збільшує ризики для цивільного населення й підсилює потребу в ефективній протидії такого типу загроз (URL: <https://www.reutersconnect.com/item/shahed-136-drone-used-by-russia-and-believed-to-be-built-in-iran-during-event-organised-by-uani-in-houses-of-parliament-in-london/dGFnOnJldXRlcnMuY29tLDIwMjU6bmV3c21sX1JDMk9CSEFKQVRKMg%3D%3D>).

У зв'язку із цим, будь-яка політична та фінансово-економічна криза в Ірані, що супроводжується широкомасштабними сутичками з місцевими силовиками та зменшенням кількості грошей для закупівлі сучасної електроніки за кордоном, негативно відбивається на виробничих процесах місцевого ОПК, набуває позитивного значення для України. Внутрішня нестабільність змушує іранське керівництво концентрувати ресурси на утриманні контролю всередині країни, що потенційно може зменшити його

спроможність активно розвивати воєнне співробітництво з РФ на зовнішньому напрямі.

Окрему роль відіграє позиція західних держав. Реакція США і ЄС на події в Ірані, включно з можливим розширенням санкцій, має непрямий, але відчутний вплив і на ситуацію в Україні. Посилення тиску на Тегеран здатне обмежити іранську участь у військовій підтримці Кремля, що відповідає інтересам Києва (URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/rubio-expresses-us-support-iranian-people-amidst-anti-government-protests-2026-01-10>).

Отже, події в Ірані виходять далеко за межі внутрішньої проблематики цієї країни. Вони мають стратегічне значення для України, впливаючи на перебіг російсько-української війни, рівень загроз та конфігурацію міжнародної підтримки.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Українсько-польські економічні відносини в політичному контексті під час повномасштабної російсько-української війни

Напрями українсько-польських економічних відносин і ретроспективний огляд розвитку польської економіки

Польща нині є одним із ключових зовнішньоекономічних партнерів України у світі. При цьому українсько-польські економічні відносини, починаючи з кінця минулого століття, розвивалися за такими напрямками: взаємна торгівля; взаємна інвестиційна діяльність; трудова міграція українців на ринок праці Польщі.

Причому саме трудова міграція українців на ринок праці Польщі відрізняє українсько-польські економічні відносини від двосторонніх економічних відносин України з переважною більшістю інших держав світу. Адже на сучасному етапі кількість українських трудових і воєнних мігрантів у Польщі більша, ніж у будь-якій іншій європейській державі, не говорячи вже про інші держави світу. Навіть великомасштабна міграція українських воєнних біженців до Німеччини не змінила лідерські позиції Польщі як держави-реципієнта українських трудових і воєнних мігрантів у Європі та й у світі загалом. Адже, по-перше, ще до повномасштабного російського воєнного вторгнення в Україну в Польщі на постійній основі працював багатотисячний контингент українських трудових мігрантів. За деякими оцінками, таких українців (разом з їхніми сім'ями) було принаймні близько 0,5 млн осіб, можливо більше. По-друге, попри більшу чисельність саме українських воєнних біженців у Німеччині, ніж у Польщі, саме в Польщі значно вища зайнятість українських біженців у польській економіці, ніж

аналогічний показник зайнятості українських біженців в економіці Німеччини.

Водночас треба брати до уваги, що вирішальне значення для формування нинішньої архітектури польсько-українських економічних відносин мав вступ Польщі до Європейського Союзу у 2004 р. Ця подія значно підвищила ступінь вигідності економіко-географічного положення Польщі та сприяла інтенсифікації польсько-українських економічних відносин.

Зокрема, як зазначив П. Арак, головний економіст польського VeloBank SA, «європейська інтеграція стала найважливішим кроком нарощування державного потенціалу в сучасній історії Польщі. Для компаній це означало інтеграцію у європейські ланцюги поставок». При цьому фахівці звертають увагу на те, що євроінтеграція польської економіки поєднувалася з такими заходами національної політики цієї держави, як роздержавлення економіки та створенням ринку капіталу. Адже тепер Варшавська фондова біржа (WSE) є однією з найбільших фондових бірж у регіоні Центральної Європи. Саме через біржу в Польщі провели масову приватизацію. Як уточнює фінансовий аналітик YouControl Р. Корнилюк, ця приватизація «була відкрита, прозора, з доступом усіх охочих, а не лише тих, хто був дотичним».

Також здійснювана польською владою, особливо зі вступом цієї держави до ЄС, «м'яка міграційна політика, що створила мільйонні потоки людського капіталу на вихід і вхід» до Польщі служить потужним поштовхом для розвитку її національної економіки. І, на думку деяких польських фахівців, головний «секрет успіху Польщі в тому, що вона виявилася краще організована, ніж її конкуренти» (Журнал NV. 2025. № 6).

Усі ці реформи мали надзвичайно позитивні наслідки для польської економіки. Як наголошується у «Журналі NV», «насамперед, ЄС – це вільний доступ до одного з найбільш платоспроможних ринків світу. У цифрах це виглядає так: експорт польських товарів у 2003-му, тобто за рік вступу до ЄС, становив близько \$50 млрд, ...у 2024-му – \$380,3 млрд. Дві третини від цієї суми – експорт у країни ЄС. Причому чи не половина експортних товарів – комп'ютерна техніка, електричні машини, транспорт, збірні будівлі, вироби з пластику, меблі тощо. Польща спритно увімкнулася в міжнародні виробничі ланцюжки». На думку вже згадуваного вище головного економіста польського VeloBank SA П. Арака, у поєднанні зі збереженням злотого, а не євро, як національної валюти, це надає економіці Польщі значної «гнучкості, яка багато в чому дозволяє їй грати роль “європейського Китаю”».

До зазначеного треба додати, що помітні обсяги експорту польських товарів уже доволі довго спрямовуються в Україну. На цьому питанні ми окремо й детальніше зупинимось далі.

«Крім ринку, ЄС з усіх боків підтримує Польщу фінансово. За даними Українського інституту майбутнього, з 2004 по 2023 р. Польща отримала від співдружності 245,7 млрд євро. Після відрахування членських внесків

Варшаві залишилося 161,9 млрд євро. Близько 65 % від цього багатства спрямовано на модернізацію транспортної, енергетичної, соціальної інфраструктури».

Також, як зазначалося вище, польська міграційна політика – «це вулиця з двостороннім рухом». Наприклад, лише за останні 10 років Польщі вдалося залучити 1,5 млн трудових мігрантів з різних країн світу... Ставка на дешеву і до певної міри не сильно вимогливу, як і всі мігранти, робочу силу спрацювала». Як наголошують деякі польські експерти, у Польщі загалом, «скоріше, є тепер проблема, щоб знайти працівників, аніж знайти роботу». До цього ще треба додати, що «Польща є чемпіоном ЄС за рівнем зайнятості населення. Рівень безробіття тут найнижчий серед держав об'єднання» і становить, за даними Євростату, лише 2,6 % (Журнал NV. 2025. № 6).

До наведеного вище треба додати, що російська повномасштабна воєнна агресія виштовхнула до Польщі ще близько 1 млн українських біженців, серед яких значна частина повнолітніх осіб уже працює в польській економіці.

Причому коли розглядається питання трудової міграції в Польщі, то треба говорити не лише про імміграцію працівників до Польщі, а й про великомасштабну еміграцію робочої сили з Польщі до більш багатих держав, насамперед європейських. Згідно з деякими експертними оцінками, за кордонами Польщі працює до 2,5 млн громадян цієї держави. Як зазначив, наприклад, редактор щоденного видання “Dziennik Gazeta Prawna” М. Потоцький, тільки до Великої Британії та Ірландії на заробітки поїхало понад 1 млн поляків. Водночас саме така масова трудова еміграція поляків сприяла так само масовій трудовій імміграції громадян інших держав до Польщі.

При цьому фінансовий баланс зазначеної трудової міграції теж був на користь польської економіки. Адже в більш багатих, ніж Польща державах польські трудові мігранти заробляли більше, ніж у себе на батьківщині. І вагома частина зароблених за кордоном коштів згодом так чи інакше інвестувалися в польську економіку. З іншого боку, трудові іммігранти в Польщі не лише погоджувалися на роботи, на які вельми неохоче йшли поляки, а й дуже часто погоджувалися працювати за нижчу заробітну плату, ніж громадяни Польщі на аналогічних робочих місцях. Цей зарплатний механізм також забезпечував хоча і своєрідний, але доволі вагомий додатковий дохід для польської економіки.

Наслідком згаданих вище процесів у польській економіці було значне зростання середньої заробітної плати в цій країні. Якщо, за даними Європейської економічної комісії ООН, за підсумками 2004 р., коли Польща вступила до ЄС, середня заробітна плата в Польщі була близько 700 дол. США (в еквіваленті), то у 2023 р. перевищувала 1 тис. 500 дол., а у 2024 р. сягнула 1 тис. 918 дол. США.

Причому доволі усталене зростання середньої заробітної плати в Польщі почалося з 2017 р., а стрімке її зростання спостерігалось у 2023–

2024 рр., тоді як у 2022 р. середня зарплата дещо знизилася порівняно з 2021 р. Але треба враховувати, що 2021 р. був періодом «післяпандемійного» підйому національної економіки, і не лише в Польщі, коли значно послабшали й згодом зникли обмеження для економічної активності, обумовлені пандемією COVID-19 у світі. Утім зниження середньої зарплати у 2022 р. вочевидь було обумовлено початком повномасштабної війни Росії проти України та пов'язаними із цим соціально-економічними потрясіннями в країнах Європи й, особливо, у сусідній з Україною Польщі. Детальніше на цьому питанні ми зупинимосся далі.

Загалом динаміка середньої заробітної плати в Польщі дає уявлення про розвиток польської економіки в цілому та її положення порівняно з іншими національними економіками держав-членів Європейського Союзу. Однак це середній показник для польської економіки, який не відображає галузевих та інших відмінностей в оплаті праці. Тому для кращого розуміння розвитку економічної та, особливо, соціально-політичної ситуації в польському суспільстві треба також зупинитися на диференціації заробітних плат і доходів населення загалом у Польщі.

Так, згідно з даними офіційної польської статистики, мінімальна заробітна плата (брутто) у Польщі становила: станом на 1 січня 2023 р. – 3 тис. 490 злотих, станом на 1 січня 2024 р. – 4 тис. 242 злотих, а станом на 1 січня 2025 р. – 4 тис. 666 злотих. З 1 січня 2026 р. в Польщі набудуть чинності зміни до системи оплати праці, які передбачають підвищення мінімальної заробітної плати. Її розмір зросте з 4 тис. 666 до 4 тис. 806 злотих брутто на місяць. Для працівників, зайнятих повний робочий день, це означає чисту заробітну плату на рівні близько 3 тис. 606 злотих. Як повідомляють польські ЗМІ, зазначені зміни в оплаті найманої праці стосуватимуться приблизно 3 млн осіб по всій країні. І така кількість працівників, що отримують за свою роботу мінімальну зарплату, є свідченням доволі значної диференціації зарплат найманих працівників у Польщі.

При цьому наголошується, що «нові ставки стосуються не лише працівників за трудовими договорами, а й осіб, зайнятих на підставі цивільно-правових договорів, а також самозайнятих. Одночасно зросте мінімальна погодинна ставка – з 30,50 до 31,40 злотих брутто. Роботодавці будуть зобов'язані привести виплати у відповідність до нових вимог усім працівникам, які досі отримували нижчу винагороду».

Треба також зазначити, що темпи зростання середньої та мінімальної заробітної плати в Польщі загалом в останні роки були доволі близькі між собою. Це може свідчити про стабільний рівень диференціації заробітних плат у Польщі в цей період, а також про вагому частку тіньової оплати праці в польській економіці. Тим більше що в деяких сегментах ринку праці зростання заробітних плат працівників відбувалося темпами помітно вищими за середні показники для польської економіки.

Водночас необхідно брати до уваги й деякі соціальні аспекти диференціації заробітних плат у Польщі. Насамперед ідеться, зокрема, як про

різницю в оплаті праці між державним (бюджетним) секторами польської економіки, так і про різницю в оплаті праці в межах цих секторів. Зокрема, місцеві ЗМІ, з посиланням на дані Головного статистичного управління (GUS) Польщі, повідомляли, що в липні 2024 р. середня нарахована заробітна плата в секторі підприємств, тобто переважно в приватному секторі польської економіки, становила 8 тис. 278 злотих. Це в 1,9 раза більше, ніж встановлена законом мінімальна зарплата в Польщі в цей же період.

Зі свого боку, польська влада приділяє увагу підвищенню зарплат працівників бюджетної сфери. Зокрема, як наголосив у квітні 2024 р. на своїй пресконференції у Варшаві Прем'єр-міністр Польщі Д. Туск, однією з причин значного росту заробітної плати найманих працівників є підвищення зарплат бюджетників та, особливо, учителів. «Коли ви даєте такі масштабні підвищення – 20 % для державного сектору або 30 % для вчителів, ринок не залишається пасивним. Роботодавці в приватному секторі, у корпоративному секторі також повинні платити своїм працівникам більше», – зазначив він (PolskieRadio^{pl}. URL: <https://is.gd/XXYJhS>).

Але і в учительському середовищі диференціація зарплат вельми відчутна. Так, у березні 2023 р. тодішній міністр освіти й науки Польщі від партії «Право і справедливість» П. Чарнек заявив, що вчитель, який розпочинає професійну діяльність у 2023 р., «зароблятиме в середньому 4 тис. 770 злотих бруто на місяць. Водночас найкраще оплачувані сертифіковані вчителі зароблятимуть у середньому 7 тис. 300 злотих бруто на місяць».

Крім згаданих вище напрямів, зарплати найманих працівників і доходи населення в Польщі загалом диференційовані й за іншими напрямками соціальної активності, на яких ми зупинимося окремо при аналізі соціально-політичного тла українсько-польських економічних відносин.

Тому прикметно, що «згідно з результатами опитування проекту “Польський барометр ринку праці”, проведеного компанією “Personnel Service”, лише 36 % поляків заявляють про задоволення рівнем своєї зарплати. Серед них лише 6 % вважають себе “однозначно задоволеними”. Натомість 29 % респондентів оцінюють свій дохід негативно, а ще 11 % – “однозначно незадоволені”. Настрої на ринку праці залишаються неоднозначними». Минулий рік був «і добрим, і поганим одночасно», тоді як вважають його однозначно негативним. Експерти Personnel Service зазначають, що «2025 р. ознаменувався охолодженням ринку – кількість вакансій зменшилася, а динаміка зайнятості сповільнилася. Попри це середня заробітна плата зросла на 6,6 %, хоча темпи підвищення значно відрізнялися між галузями» (URL: <https://inpoland.net.pl/novosti/chi-zadovoleni-polyaki-svo%dl%97mi-zarplatami-novijj-zvit>).

Таким чином, динаміка та характер диференціації заробітних плат є потужним економіко-психологічним чинником, який впливає не лише на розвиток національної економіки, а й на розвиток соціально-політичної

ситуації в Польщі та політичні уподобання місцевих виборців. Але на цій проблематиці ми детальніше зупинимося далі.

Також цілком вірогідно, що потужний економіко-соціальний імпульс, пов'язаний зі вступом Польщі до Європейського Союзу, уже в основному вичерпав свій початковий інноваційний вплив на польську економіку та суспільство загалом. Видається, що загалом польська економіка через систему зовнішніх і внутрішніх відносин уже пристосувалася до свого функціонування в рамках ЄС. Хоча, вочевидь, для різних секторів польської економіки та для різних соціальних груп наслідки такого пристосування мали різний характер. Натомість перед польським суспільством постали нові проблеми.

Тому попри значні й очевидні досягнення польської економіки за більш ніж 20-річний період перебування Польщі у Європейському Союзі польські експерти звертають увагу на загрози та потенційні кризи, що насуваються на польську економіку й суспільство загалом. Зокрема, говорять про наближення енергетичної та демографічної криз, небезпечне зростання зовнішнього боргу, а з ним – і про надмірний рівень дефіциту державного бюджету та, звичайно, про геополітичну і військову загрозу з боку Росії. Причому зазначені загрози та потенційні кризи певною мірою пов'язані між собою (Журнал NV. 2025. № 6).

Звичайно, усі перелічені вище фактори певним чином впливатимуть на польсько-українські відносини – як економічні, так і політичні. Тому спочатку детальніше зупинимося на соціально-політичному тлі українсько-польських економічних відносин.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Привітання Президента НАН України академіка А. Загороднього з Різдом Христовим та Новим роком

«Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Добігає кінця 2025 рік. Він був складним для всієї нашої країни і для кожного з нас. Але, попри всі труднощі воєнного часу, ми вистояли, не опустили рук і не втратили віру в майбутнє. Незважаючи на звуки сирен, постійні обстріли та руйнування ми продовжували жити і працювати, здійснювати нові відкриття, змінювати себе і світ навколо. Кожен із нас тримав оборону на своєму фронті, робив внесок у боротьбу з агресором та наближення миру у свій спосіб, але всіма можливими силами.

Працівники нашої академії, об'єднавши зусилля, протягом року демонстрували неабияку мужність, згуртованість, силу духу та витримку. Своєю щоденною самовідданою працею зміцнювали нашу державу, її безпеку та обороноздатність, успішно працювали над розв'язанням

нагальних проблем у всіх сферах суспільного життя. А деякі з наших колег зі зброєю в руках стримували ворожу навалу. Низький уклін та безмежна вдячність!

У цю світлу Різдвяну пору від щирого серця бажаю всім щастя, злагоди та добробуту, радості до життя і світлих надій, нових вагомих досягнень в улюбленій справі та плідного творчого пошуку! Міцного здоров'я, родинного затишку і тепла! Нехай Новий 2026 рік подарує кожному нові можливості, а найголовніше – принесе довгоочікуваний мир, спокій і процвітання нашої України!

З Різдвом Христовим та прийдешнім Новим роком! Мирних та щасливих свят!

Зі щирою повагою

Президент Національної академії наук України

академік А. Загородній» *(Національна академія наук України*
(<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 24.12).

Наприкінці грудня 2025 р. в Національній академії наук України під головуванням Президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього відбулося чергове засідання Ради президентів академій наук України.

У засіданні взяли участь президент Національної академії аграрних наук України (НААН) академік НААН Я. Гадзало, президент Національної академії педагогічних наук (НАПН) України академік НАПН України і НАН України В. Кремень, президент Національної академії мистецтв (НАМ) України академік НАМ України В. Сидоренко, перший віцепрезидент Національної академії медичних наук (НАМН) України академік НАМН України О. Усенко, перший віцепрезидент Національної академії правових наук (НАПрН) України академік НАПрН України О. Бандурка, а також голови секцій НАН України, перший віцепрезидент НАН України академік НАН України В. Богданов і віцепрезиденти НАН України академіки НАН України В. Радченко та О. Рафальський.

Основне питання порядку денного заходу стосувалося головних підсумків реалізації програм спільної діяльності НАН України та національних галузевих академій наук на 2023–2025 рр., що їх своїми рішеннями затвердили Президія НАН України та президії національних галузевих академій наук у квітні 2023 р. задля поглиблення співпраці між НАН України й галузевими академіями щодо розвитку різнопланових форм міжакадемічної взаємодії та впровадження результатів спільної діяльності.

Очільники національних галузевих академій наук України поінформували учасників засідання про реалізовану в межах програм співпрацю з організації і виконання спільних досліджень, підготовку наукових і навчальних видань, спільних публікацій, розроблення методичних рекомендацій, проведення наукових конференцій, семінарів тощо. Окремо

звернули увагу на особливу важливість взаємодії науковців відповідних академій наук під час здійснення міждисциплінарних наукових досліджень і науково-технічних розробок, спрямованих на розв'язання проблем державної ваги, актуальних у період воєнного стану.

Академік НААН Я. Гадзало, зокрема, довів до відома учасників засідання результати міжакадемічної співпраці науковців з розроблення досконалих методів діагностики та профілактики хвороб рослин і тварин, розроблення й освоєння інноваційних технологій виробництва конкурентоспроможної органічної продукції рослинництва і тваринництва, досліджень стану гідроекосистем водосховищ Дніпровського каскаду, розроблення заходів для запобігання забрудненню й для очищення водою м'ясо-рибогосподарського призначення. Учасників засідання надзвичайно зацікавила спільна робота Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства і агрохімії» НААН, Інституту водних проблем НААН, Інституту мікробіології і вірусології ім. В. К. Заболотного НАН України й Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України «Інноваційні основи відновлення ґрунтів і зрощення в умовах війни в Україні», яка удостоєна Національної премії ім. Б. Є. Патона.

Про широке коло проблем, насамперед у сфері освітньої діяльності, розв'язанню яких сприяла реалізація Програми спільної діяльності НАН України та НАПН України, розповів академік НАПН України й НАН України В. Кремень. Він, зокрема, ознайомив учасників засідання з результатами співпраці науковців академій щодо аналізу програм з історії для учнів середньої школи, виконання низки проєктів, що стосуються розвитку україномовного простору й утвердження національної ідентичності в Україні, розвитку цифрового освітнього простору, вдосконалення професійної освіти, розроблення Української електронної енциклопедії освіти, дослідження наукової спадщини академіка В. Вернадського.

Розширенню співпраці науковців двох академій, пошуку нових напрямів співпраці сприяло також проведення спільних наукових і науково-методичних конференцій та заходів, зокрема Всеукраїнського онлайн-форуму інноваційних трансформацій у сучасному світі та Всеукраїнської міжгалузевої конференції «Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів». Проведено круглий стіл, присвячений новим методичним підходам і рішенням для соціальних досліджень і актуальним результатам таких досліджень, видано збірник відповідних матеріалів. В. Кремень відзначив також взаємодію Національного центру «Мала академія наук України» й Інституту обдарованої дитини НАПН України, результатом якої стало створення спільного науково-освітнього простору, що поєднав потенціал академічної науки, педагогічної практики та сучасних цифрових технологій.

Інформуючи учасників засідання про результати виконання Програми спільної діяльності НАН України та НАМН України, академік НАМН України О. Усенко відзначив, що такий механізм співпраці з використанням

наукової та медичної бази установ НАМН України, їхнього унікального досвіду поєднання наукової діяльності та лікарської практики дає змогу успішно використовувати систему НАМН України як полігон для апробації та впровадження розробок для медицини, створених не лише науковцями НАН України біомедичного профілю, а й широким колом її фахівців у галузях інформатики, хімії та фізико-технічних наук. Результати такої співпраці зазвичай успішно патентуються, як, наприклад, спосіб приготування дозованого аутологічного концентрату тромбоцитів людини для лікування остеоартрозу великих суглобів.

Співпраця науковців НАН України та НАМН України сприяла ефективному виконанню досліджень, створенню та впровадженню технологій і засобів для військової медицини. Зокрема, досліджено механізми формування резистентності до бета-лактамних антибіотиків у мікроорганізмів різних таксономічних груп під час лікування поранених, хворих і травмованих захисників Сил оборони України, розроблено нові підходи до подолання стафілококового носійства в закритих військових колективах, створено нові засоби й методи зовнішнього лікування бойових травматичних ушкоджень шкіри, розроблено термоелектричний інструментарій для ранньої діагностики внутрішньочного запалення або порушення гемодинаміки ока у пацієнтів із бойовими й іншими травмами.

Підсумовуючи результати виконання програми спільної діяльності НАН України та НАПрН України, академік НАПрН України О. Бандурка ознайомив учасників засідання з широким колом робіт із розвитку юридичної науки, вдосконалення українського законодавства та його адаптації до законодавства ЄС, а також із міждисциплінарними роботами, що поєднують фундаментальну науку з правовими дослідженнями і спрямовані на підтримку державної політики у сфері науки і права.

Зокрема, спільно досліджено законодавство ЄС і держав – членів ЄС у сфері інтелектуальної власності задля наближення законодавства України до законодавства ЄС у цій сфері в контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і підготовки України до вступу до ЄС. Триває підготовка Великої української юридичної енциклопедії – унікального 20-томного видання, яке охоплює всі галузі й інститути права. Проводиться спільна науково-експертна діяльність у складі експертних рад, комісій, робочих груп при органах державної влади.

Академік НАМ України В. Сидоренко поінформував учасників засідання про основні підсумки виконання заходів Програми спільної діяльності НАН України та НАМ України «Мистецький простір і культурна динаміка України у вимірах людського», що, зокрема, спрямовані на вирішення актуальних проблем теорії та історії мистецтва. У межах цієї програми установи двох академій провели низку конференцій, семінарів, круглих столів, що стосувалися, зокрема, проблем мистецької освіти, глобалізації, культури в умовах війни та повоєнного відновлення, деколонізації тощо. Реалізовано також низку видавничих проєктів: зокрема

підготовлено фундаментальну колективну працю «Мистецтво в обороні», до написання якої долучилися й науковці НАН України.

Науковці Інституту історії України НАН України й Інституту культурології НАМ України сформували Експертну групу з розроблення критеріїв та історико-культурного обґрунтування для демонтажу (музеефікації) об'єктів колоніальної пропаганди.

Характерно, що активну участь у співпраці брала наукова молодь. Зокрема, ради молодих вчених Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України й Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України спільно з Науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв організували науковий семінар «Актуальні дослідження гуманітарної науки: перспективи та ідеї молодих учених».

До обговорення підсумків програм спільної діяльності долучилися голови секцій НАН України академіки НАН України В. Богданов, В. Радченко й О. Рафальський, які відзначали ефективність їхнього виконання та доцільність продовження такої співпраці за програмами спільної діяльності.

Після обговорення Рада президентів академій наук України одностайно вирішила схвалити підсумки реалізації програм спільної діяльності та рекомендувати Президії НАН України і президіям національних галузевих академій наук України розглянути результати програм та ухвалити рішення щодо підготовки та формування нових програм спільної діяльності на 2026–2028 рр.

Крім того, члени ради обговорили наслідки державної атестації наукових установ, яка відбулася протягом 2025 р., зокрема питання щодо можливого врахування у 2026 р. результатів зазначеної атестації під час розподілу базового бюджетного фінансування НАН України та національних галузевих академій наук України. Учасники засідання наголошували на системних недоліках Методики оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності за окремими науковими напрямками під час проведення державної атестації, а також на істотних невідповідностях застосування зазначеної методики чинному законодавству України.

У підсумку обговорення рада одностайно ухвалила рішення звернутися до Прем'єр-міністра України Ю. Свириденко із зауваженнями та пропозиціями до розробленого Міністерством освіти і науки України проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розподілу коштів базового фінансування основної діяльності наукових установ, наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок закладів вищої освіти за результатами державної атестації таких

установ (закладів)» та обґрунтуванням необхідності суттєвого доопрацювання цього проєкту.

На завершення зібрання академік НАПН України та НАН України В. Кремень вручив першому віцепрезидентів НАН України академіку НАН України В. Богданову нагороду Національної академії педагогічних наук України – медаль «Володимир Мономах» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 25.12).*

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Академік В. Горбулін і військовий експерт В. Бадрак – про три сценарії для України та світу на 2026 р.

Що принесе Україні та світу 2026 р. – три сценарії. Прогноз В. Горбуліна та В. Бадрака.

Зміст:

Сценарій перший. Зупинка війни та трансформація протистояння.
Сценарій другий. Війна затягується принаймні на рік–два.
Сценарій третій. РФ атакує НАТО та ЄС.

Те, що ще вчора здавалося крайнім сценарієм, сьогодні обговорюють у кабінетах і штабах як робочий план. Україна опинилася в центрі глобального зсуву – між війною, паузою і небезпечною ілюзією миру. Помилки лідерів, цинізм автократів і втома демократій формують нову реальність швидше, ніж дипломатичні комюніке. Питання не в тому, що станеться у 2026-му, а в тому, який із трьох сценаріїв світ наважиться обрати.

Щоб оцінити можливості року, що приходить, варто озирнутися, з чим світ завершив 2025-й.

Цей рік став періодом наближення великої континентальної війни у Європі та різкого зростання напруженості в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, збереження воєнної лихоманки на Близькому Сході та продовження глобальної геноцидної війни РФ, спрямованої на знищення Української держави.

У 2025 р. відбулося безпрецедентне зближення України з країнами ЄС та європейського НАТО, хоча до контурів антипутінської коаліції залишилася ще дуже довга дистанція. Водночас варто визнати, що різке зростання воєнної небезпеки для країн Європи відкрило нове вікно справді унікальних можливостей для України, і її поступова інтеграція в оборонний та оборонно-промисловий простір Європи вже активно реалізовується та може дозволити вижити у вітальній війні і навіть перемогти.

Міжнародна політика адміністрації Д. Трампа остаточно вивела кремлівського диктатора з ізоляції. Таким чином президент США посилив не тільки позиції РФ, а й потенціал Китаю, чий лідер з осені відчутно загострив риторику щодо Тайваню та відверто погрожує низці сусідніх країн.

Як ніколи раніше в новітній історії, у 2025 р. ментальні особливості топполітиків світу відігравали чи не визначальну роль у дискредитації колишнього міжнародного світопорядку. Можна передбачати, що невиліковні інфантильність та марнославство Трампа, непохитний і наполегливий цинізм Сі Цзіньпіна, а ще більше хвороблива відданість Путіна ідеї руйнації навколишнього світу разом із його вже традиційною прихильністю до тероризму матимуть фундаментальні відбитки на побудові майбутнього світу – повоєнного чи воєнного протистояння. Четверть ХХІ ст. добігає кінця в умовах дивного презирства до людяності та традиційних людських цінностей.

Китай перейшов до обережного, але послідовного і системного нав'язування нового світового порядку. Епізодичне партнерство Китаю та РФ проти Західного світу у 2025 р. фактично оформилося – про це яскраво свідчать масштаби та якість постачань РФ китайської продукції подвійного призначення. Мовчазне заохочення Пекіном кремлівського наступу створило для Москви можливість військового союзу з Північною Кореєю та умови масштабного використання потенціалів Ірану та Білорусі, що, безумовно, додає сил режиму.

У 2025 р. захиталася російська економіка – вперше дуже відчутно. І хоч ознак прямої небезпеки поки немає, стало зрозумілим вразливе місце Кремля. І йдеться далеко не тільки про санкції, а й про значний і системний внесок Сил оборони у руйнування РФ. За збереження наявних умов існування РФ вона здатна ще кілька років фінансувати війну, водночас у разі розширення тиску цей потенціал може стати дуже крихким. Поки що за дужками подій року початок відкритого обговорення у китайських ЗМІ сценарію поглинання багатого регіону Російської Федерації у разі її розпаду. Водночас це вагомий симптом, який за певних умов може впливати на розвиток сценаріїв майбутнього.

Україна цьогогоріч стала набагато більше виробляти власної далекобійної зброї, набула не тільки суб'єктності на континенті, а й визнана активом ЄС (і певною мірою європейського НАТО). Водночас під тиском противника та у несприятливих умовах зовнішнього тиску з боку США відбувається не тільки втрата територій, а й примус до капітуляції.

Тож які сценарії можуть бути у 2026 р. та як вони можуть позначитися на майбутньому української нації?

Сценарій перший. Зупинка війни та трансформація протистояння. Це найбажаніший та найочікуваніший сценарій для українців на цьому етапі, оскільки він зумовлений виснаженням армії та втомленістю суспільства на тлі невирішених проблем непокараної корупції, зростаючої прірви між чинною владою та суспільством, а також відсутністю справедливої мобілізації та адекватного військового управління.

Попри оптимістичні повідомлення про напруцювання основ безпекових гарантій для України, остаточне вирішення глобальних суперечностей з РФ, перспектива зупинки війни поки залишаються ілюзією. Питання територій в

контексті вимог Кремля поступитися ними залишається невирішеним. Москва наполягає на поступках, незважаючи на нагальну потребу самої Росії у паузі – кремлівський диктатор блефує, але для Путіна припинення війни надто ризиковане.

По-перше, це механізм утримання влади, по-друге, без зовнішньої допомоги для РФ майже неможливо без внутрішніх катаклізмів повернутися до мирного життя. Тож у прицілі Путіна на сьогодні (і на 2026 р.) не стільки Україна як ціль, скільки визнання «перемоги», закріплення територіальних здобутків на міжнародному рівні та зняття санкцій на тлі повернення до політичної й економічної співпраці зі світом. Це певною мірою відповідає інтересам Пекіна, для якого status-quo РФ – не перемога й не поразка, однак збереження впливу – досить реальна можливість як для участі у відновленні України із розширенням економічної присутності, так і повернення високого рівня співпраці з ЄС, включно з технологічним сектором.

Сценарій замороження війни може стати реальністю за двох умов – успіхів Сил оборони на полі бою та активнішої підтримки України з боку США. Перше здатна забезпечити Європа, як постачанням американської й власної зброї, так і фінансовою підтримкою, що поширюватиметься не тільки на виробництво зброї, а й на утримання Сил оборони України. Друге означає для США, в разі відмови Путіна від компромісу, збільшити тиск не на Україну, а на РФ. Йдеться як про санкції, так і про ревізію номенклатури озброєнь для Сил оборони – у бік ударної ракетної зброї, продовження постачання розвідувальних даних та розширення взаємодії з Європою.

Ймовірність реалізації першого сценарію приблизно 50 до 50, а головні ризики полягають у площині рішень адміністрації США та здатності самої України здійснити важливі внутрішні трансформації, серед яких найвагоміше місце посідають перезапуск сектору безпеки й оборони (зі значними кадровими рішеннями) та зміни ставлення до корупції.

У будь-якому разі цей сценарій проміжний, оскільки не є остаточним вирішенням вузлової проблеми РФ – захоплення України. Його ймовірна реалізація характеризуватиметься трансформацією нинішньої війни у підготовку до нової в умовах максимальних гібридних впливів РФ на українське суспільство, зокрема й на вибори і формування внутрішньополітичних конфліктів. Значною мірою стійкість української нації залежатиме від активності та рішучості недержавних інститутів, які традиційно розвинутіші й потужніші за владу.

Більш сталий та стабільний мир може настати за умов укладання угоди про гарантії (за умов вдалих перемовин), де країни НАТО «підпишуться» під зобов'язанням здійснити військовий захист України, якщо військова агресія повториться. Звісно, з відповідною ратифікацією угоди парламентами. Але й у цьому випадку існуватиме лише одна гарантія – сильна, добре навчена та озброєна армія і стійка нація.

Сценарій другий. Війна затягується принаймні на рік-два. Путін наприкінці перемовин відповідає негативно, а Д. Трамп вкотре пасує,

можливо, з огляду на жорстку та безкомпромісну позицію Китаю. Так чи інакше, Вашингтон тисне на Україну, яка не може прийняти умови «територіальної капітуляції». Війна продовжується у несприятливих для України та Європи умовах.

Для України майже неможливо йти на територіальний компроміс із московським режимом. Насамперед путінський Кремль розглядатиме такий компроміс як визнання системної слабкості та готовності постійно йти на поступки. Це буде представлено в інформаційному просторі РФ як «беззаперечну перемогу» та пояснення власному суспільству необхідності «дотиснути слабого противника», поки він у такому стані. Це підсвідома позиція слабкості, яка стане потужним психологічним ударом по українському суспільству, особливо по захисниках держави. Нарешті, це бездоганне запрошення диктатора йти далі, збільшуючи опції тероризму та фашистських проявів сучасної Росії.

Розвитку цього сценарію може сприяти поглиблення внутрішньої слабкості України у перемовному процесі. Наприкінці року це має два рівні. Зокрема, в разі підтвердження публікацій, що секретар РНБОУ Р. Умеров під час зустрічі з директором ФБР К. Пателем просив захисту від НАБУ у «справі Міндича», це означатиме, що офіційний переговорник від імені Української держави потрапив у залежність до американських спецслужб, і це автоматично ставить Україну у край вразливу позицію.

Другий рівень ймовірної слабкості може полягати у небажанні Президента В. Зеленського як Верховного Головнокомандувача здійснити перезавантаження усієї системи оборони держави, ймовірно, із замінами ключових посадовців.

Обидві проблеми залишають майбутнє країни у зоні надзвичайних ризиків. Найважливішим за розвитку такого сценарію має стати негайне виконання низки «домашніх завдань», серед яких два вирости до справжніх викликів – покращення мобілізації та зміна військового управління. Дійшло до того, що командир Третього армійського корпусу, бригадний генерал А. Білецький через статтю для британського The Economist закликав до негайної реформи ЗСУ. І хоча А. Білецький частково вже презентує себе політиком, говорить він дуже вагомими, слушними та своєчасними речами. Не акцентуючи уваги на цифрах, варто лише зауважити: бригадний генерал закликає повернутися обличчям до людей, солдатів та сержантів. Це про відновлення ініціативності на фронті, про удосконалення кадрової політики в усій вертикалі війська («паперові генерали» без досвіду бойових дій вершать людські долі), про відмову від нелогічних рішень, як, наприклад, перетворення інтернаціональних легіонів на штурмові війська. «Повна переатестація офіцерського складу не у форматі покарання, а як запорука виживання», – це дуже відвертий та дуже сильний посил, у якому і свідчення глибокої хвороби, і заклик до змін, бо далі – пірва. Плюс «швидке зняття усіх бар'єрів для росту здібних молодих офіцерів». Це про негайне очищення війська.

Ще один найважливіший чинник – єдність Європи. Навіть за умов певного прихованого конфлікту між лідерами Німеччини та Франції, що загострився через різні позиції щодо спрямування близько 210 млрд євро російських активів на фінансування потреб України, ЄС таки ухвалив несподіване для Кремля рішення про надання Україні 90 млрд євро у 2026–2027 рр. для підтримки економіки, оборони та стабільності країни. Але правда й у тому, що країни Європи остаточно не позбулися притаманного їм егоїзму, що також зменшує потенціал України.

Наприклад, у грудні стало відомо, що партнери не дали Україні ліцензії на виготовлення засобів ППО й почали притримувати ракети для себе. При тому, що Росія постійно підвищує ставки у залякуванні Заходу, і найвагоміша мета – якраз зменшення допомоги. Груднева риторика Путіна демонструвала, що він пропонує безпеку Європи обміняти на Україну – саме так варто розглядати залякування диктатора щодо війни з Європою. При цьому йдеться далеко не тільки про ракети для систем ППО, зокрема для ЗРС Patriot, SAMPT/T та NASAMS. Адже у країн Європи у своїх арсеналах є вже новітні ракети ATACMS, а також крилаті ракети для бойових літаків.

Чи зможе Росія за умов цього сценарію захопити один із обласних центрів України або, скажімо, втілити свою давню мрію та відрізати Україну від моря? Дуже малоймовірно. Страждатимуть дві країни, і питання у тому, якій більше допомагатимуть, а на яку тиснутимуть. Угоди й домовленості у листопаді та грудні, зокрема з Британією та Німеччиною, розвиток ВТС з Італією та Францією упродовж року свідчать про більший ніж будь-коли рівень взаємодії. Вже у грудні Франція вдалася до безпрецедентного кроку – заявила про постачання Україні у 2026 р. першого комплексу ПРО – ЗРС SAMP/T NG. Це саме та ЗРС, що здатна збивати балістику, гіперзвукові ракети типу «Кинджал», а Україна буде першим оператором найновітнішої європейської системи.

Водночас залишається питанням, чи не відступиться Європа у найкритичніший момент для неї самої.

Сценарій третій. РФ атакує НАТО та ЄС. Це про створення критичного тиску на Європу у розв’язанні питання «отримання України» як досягнення паритету з Європою, хай навіть тимчасового.

Не варто вважати цей сценарій фантастикою, бо для Кремля такий крок виважений, хоч може народитися й із відчаю. Досвідчений відставний генерал США В. Кларк, колишній командувач Об’єднаних Збройних сил НАТО, сказав про напад на НАТО таке: «Росія наважиться лише тоді, коли створить умови, які дадуть їй надію на успіх, – наприклад, подальший розкол між “новою” та “старою” Європою, ізоляцію дипломатів країн Балтії тощо». Цей підхід повністю «вписується» у традиційну чекістську стратегію Путіна – робити новий деструктивний крок, коли відповідь світу на попередній виявляється надто слабкою для його зупинки.

Ідеться про виважену, добре облаштовану, кинджальну операцію на одну з країн НАТО, щоб або швидко вийти на рівень перемовин з Альянсом,

або, якщо блок виявиться нездатним вдало та своєчасно захистити свій фланг, захопити одну чи кілька країн. Найбільш реалістичною видається атака на країни Балтії – цьому сприяють їхні надто маленькі території та вдавана легкість цілей за умов навіть не лояльності США, а хоча б затримки рішення адміністрації Д. Трампа на один день.

Єврокомісар з оборони А. Кубілюс наголосив, що такі сигнали слід сприймати максимально серйозно: «Якщо Кремль це обговорює, значить, такий сценарій не виключений».

Схожі думки висловлювали й професійні військові. Наприклад, колишній командувач KFOR (міжнародні сили під керівництвом НАТО, відповідальні за забезпечення стабільності в Косові), німецький генерал Е. Бюлер припускає ймовірність такого кроку: «Росія здатна на локальний раптовий удар і миттєвий ядерний шантаж». Та додає цілком справедливую ремарку: «Щоб дестабілізувати Європу, Росії не потрібно її окупувати. Достатньо розхитати баланс, розколотися».

Цілком очевидно, що головне завдання путінської агресії – примусити країни НАТО та ЄС зосередитися на власній обороні, припинивши підтримку озброєнням України. Здається, що замість розгортання масштабної континентальної війни, принаймні у 2026 р., вигадлива Москва радше використає гібридний бліцкриг проти країн Балтії, у першу чергу проти Естонії, а, можливо, й проти Латвії. З використанням раптовості та внутрішньої слабкості країн Балтії на тлі ослабленого політикою Д. Трампа НАТО.

Фахівці визначають потужні можливості «демографічної зброї»: використання великої групи «негромадян» та російськомовного населення, наприклад, у естонській Нарві чи латвійському Даугавпілсі для інсценування гібридного «повстанського руху» народу проти влади. Такий сценарій може бути підкріплений вторгненням спецпідрозділів, наприклад, Сил спеціальних операцій, високомобільної спецгрупи у складі Міноборони РФ, призначеної для виконання спецзавдань у РФ та за її межами. Можна передбачати й перекидання «зелених чоловічків» вертольотами або моторними човнами для озброєння місцевих «ждунів» та захоплення адміністративних центрів. Імовірний багатовекторний удар, наприклад, операція на Балтії може супроводжуватися одночасними ударами по Сувальському коридору та вздовж фінського кордону, щоб скувати штаби НАТО.

Авантюрна філігранна гра Москви замість танків та відкритих фронтів, але з масштабними ІІСО, протестами у містах, швидкими захопленнями адміністративних вузлів – це може принести РФ бажаний ефект. Під виглядом «внутрішнього конфлікту» РФ намагатиметься створити умови прикриття операції з метою хоча б тимчасово заблокувати спільну військову відсіч з боку Альянсу. Тут не зайве згадати, що Трамп не порушив питання Тайваню під час зустрічі з китайським візаві – бо, вочевидь, добре розуміє цілковиту можливість синхронізації дій Москви й Пекіна, при цьому

Піднебесна напередодні зустрічі Трампа й Сі навмисно окреслила, що абсолютно «не виключатиме» можливості застосування сили щодо Тайваню.

Чи змусить європейські країни гібридне захоплення відмовитися від інтересів України? Багато чого залежить від особистої позиції Трампа. Але, здається, Путін тут може стратегічно прорахуватися, бо президент США попіклувався про такий хід у 2026 р., коли підписав Закон про національний оборонний бюджет (NDAA). Він визначає мінімальний рівень присутності американських військ у Європі протягом 2026 р. Йдеться про мінімальну чисельність військового контингенту США у Європі у 76 тис. осіб більш ніж на 45 днів. До речі, за даними Пентагону, наразі у Європі перебуває близько 100 тис. американських солдатів. Із них приблизно 65 тис. розміщені на постійній основі, решта – у межах ротаційних місій. Тож одна справа – виступити проти Європи, зовсім інша – проти США.

Та й для Пекіна вже настає дилема: чи потрібна РФ як третій полюс, як наддержавна та імперія? Питання здається риторичним.

Однак за будь-яких умов світ чекає надважкий та найнебезпечніший рік – принаймні з тих, що вже були у XXI ст. І дай Бог усім гравцям не викликати ланцюгову реакцію, що призведе до Третьої світової (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 5.01*).

Інститут математики НАН України: глобальне наукове лідерство, спадкоємність поколінь і стратегії розвитку в умовах сучасних викликів

До Інституту математики НАН України 8 січня 2026 р. з робочим візитом завітали перший віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук академік НАН України В. Богданов, академік-секретар Відділення математики НАН України академік НАН України О. Тимоха (який є також директором згаданого інституту) і вчений секретар секції доктор технічних наук С. Беспалов. Під час візиту гостей супроводжували заступник директора з наукової роботи Інституту математики НАН України доктор фізико-математичних наук В. Василик і вчений секретар інституту кандидат фізико-математичних наук І. Соколенко.

У вступному слові директор Інституту математики НАН України академік НАН України О. Тимоха відзначив, що установа має багату історію, яка номінально бере початок 1934 р., але, фактично, інститут було започатковано 1920 р. Тому офіційно йому 91 рік, але, по суті, 106. Установа сьогодні продовжує виконувати свою місію як провідний національний центр фундаментальних математичних досліджень.

Під час зустрічі увагу було приділено історичній будівлі інституту, яка стала справжньою «колискою» для багатьох установ академії. Перші згадки про споруду датуються 1848 р., вона належала різним відомим родинам, зокрема довгий час – родині меценатів Терещенків. Тут у різні роки, спочатку як лабораторії, зароджувались інститути фізики, напівпровідників, металофізики, ядерних досліджень, теоретичної фізики, ентомології та

фітопатології, гірничої справи і багато інших. У різні часи в цій будівлі працювали видатні вчені, чий імена стали легендами: академіки НАН України О. Давидов, В. Лашкар'єв, О. Лейпунський, О. Гольдман; майбутні директори інститутів, зокрема академіки НАН України О. Німець, М. Пасічник, М. Шпак. Це яскраво демонструє, наскільки тісно переплетені різні галузі науки, і позиціонує інститут не лише як центр математики, а як історичну колицю, з якої виросла значна частина сучасної української науки. Спадщина цих великих учених досі живе у стінах інституту, створюючи особливу атмосферу. Існує ідея увічнити пам'ять про них, перетворивши їхні кабінети на меморіальні простори, що надихали б нові покоління. Було озвучено ініціативу про маркування спеціальними табличками кабінетів, де працювали світові корифеї: академіки НАН України М. Лаврент'єв, М. Боголюбов, Ю. Митропольський, О. Шарковський та ін. У такий спосіб інститут хоче зберегти історичну пам'ять про видатних учених, чий результати стали фундаментом сучасної математики.

У різні роки інститут очолювали академіки НАН України Д. Граве (1934–1939), М. Лаврент'єв (1939–1941, 1944–1948), Г. Пфейффер (1941–1944), О. Ішлінський (1948–1955), Б. Гнеденко (1955–1958), Ю. Митропольський (1958–1988), А. Самойленко (1988–2020). Обов'язки директора виконували доктор фізико-математичних наук О. Антонюк (2020–2021) і академік НАН України О. Бойчук (2021). Від грудня 2021 р. установу очолює академік НАН України О. Тимоха.

Основними напрямками наукової діяльності інституту від 2012 р. визначено:

- теорію диференціальних рівнянь, динамічних систем та нелінійних коливань;
- математичну фізику, методи функціонального та нелінійного аналізу;
- теорію ймовірностей та математичну статистику;
- теорію функцій дійсної та комплексної змінної;
- алгебраїчні й топологічні структури;
- обчислювальну математику, аналітичну механіку та динаміку механічних систем.

Академік НАН України О. Тимоха розповів також про нинішній кадровий потенціал, структуру наукових досягнень, публікаційну активність учених інституту, його освітню місію та сучасні виклики. В останні три роки кадровий склад інституту лишається відносно стабільним, що свідчить про здатність установи зберігати науковий потенціал навіть у нинішніх складних умовах.

Ключовою позитивною тенденцією є стабільне зростання кількості статей у журналах першого квартилю (Q1), що стимулюється внутрішньою політикою преміювання за статті у високореєтингових журналах.

Сьогодні міжнародне визнання інституту підтверджують такі ключові маркери.

1. Лідерство у національних рейтингах. Інститут третій рік поспіль посідає перше місце в Україні за версією Center for World University Ranking, що свідчить про високу репутацію та значний науковий внесок його випускників аспірантури/докторантури і співробітників у світову математику. Протягом десятиліть саме в Інституті математики НАН України захищали свої дисертації, проходили наукове становлення та будували кар'єру найвидатніші українські й закордонні математики. Рейтинг враховує їхні досягнення й репутацію на міжнародній арені як спадщину установи, що їх виховала. Довгостроковий вплив інституту значно більший за будь-які формальні показники. Його справжня сила вимірюється не лише працями штатних співробітників, а й поколіннями провідних учених, які взяли звідси старт у світову науку, для яких він став фундаментальним кар'єрним трампліном.

2. Видавнича діяльність. Інститут є видавцем п'яти наукових журналів. Флагманське видання – «Український математичний журнал» – користується високим міжнародним авторитетом: три чверті статей надходять від закордонних авторів.

3. Експертна роль. Членами редакційних колегій провідних міжнародних математичних видань є 47 науковців інституту, що підкреслює їхню високу кваліфікацію та інтегрованість у світову наукову спільноту.

Окрему увагу академік НАН України О. Тимоха приділив характеристиці провідних наукових шкіл, які є інтелектуальним ядром і основою інтелектуального капіталу інституту. Вони забезпечують спадкоємність унікальних дослідницьких традицій, започаткованих видатними вченими, та слугують платформою для генерації нових знань і підготовки майбутніх поколінь науковців.

Ключовими джерелами надходжень до спецфонду на рівні інституту в останні роки є:

- гранти Національного фонду досліджень України (в останньому конкурсі «Передова наука в Україні 2026–2028» науковці інституту виграли гранти на два нові проєкти);

- цільові програми НАН України (інститут активно бере участь у проєктах за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230), кошти є суттєвим донором для досягнення 100 % ведення оплати);

- міжнародні проєкти (інститут є переможцем європейських програм, зокрема програми «Горизонт-2020»);

- гранти фонду “Simons Foundation”.

У 2022–2023 рр. значну роль відіграла благодійна та спонсорська допомога, завдяки якій було відновлено понад 100 вікон і рам, розбитих унаслідок ракетних ударів по центру Києва. Допомагають інституту також ІТ-компанії. Вони безоплатно передавали у користування десятки вживаних, але справних ноутбуків, офісні меблі тощо.

Ключовим завданням інституту для збереження й розвитку унікальних наукових шкіл є системна підготовка нового покоління вчених, здатних продовжувати традиції та відповідати на виклики сучасної науки. Підготовка висококваліфікованих науковців є стратегічним пріоритетом інституту, що реалізується через глибоку інтеграцію наукових досліджень і освітнього процесу.

Напрацьовано ефективну модель «полювання за головами»: спільна з Київським академічним університетом магістерська програма є унікальною і функціонує як ефективна модель залучення найкращих студентів із провідних університетів України. Статистика підтверджує успішність моделі: за п'ять років випущено 31 магістра, 19 з яких вступили до аспірантури, зокрема 12 – безпосередньо до Інституту математики НАН України. Такий підхід істотно допомагає забезпечувати неперервність наукових шкіл. Він дає змогу на ранньому етапі інтегрувати молоде покоління у дослідницьке середовище, виховуючи не просто фахівців, а майбутніх лідерів. Ба більше, ця стратегія має загальнонаціональне значення, адже в Україні відчувається гострий кадровий голод у сфері викладання математики. Готуючи нове покоління, інститут підтримує не лише себе, а й усю екосистему української науки та інженерії.

Кількість аспірантів в установі зростає – нині їх 30. Діють чотири спеціалізовані вчені ради для захисту докторських дисертацій, які охоплюють майже всі математичні спеціальності. Це робить інститут унікальним центром атестації наукових кадрів вищої кваліфікації в країні.

Загальноукраїнські онлайн-курси інституту активно популяризують фундаментальну науку. Відкривши онлайн-доступ до своїх магістерських і аспірантських курсів для студентів з усієї України, інститут розширює доступ до знань. Ця ініціатива дає змогу молоді з регіонів долучатися до лекцій провідних фахівців із вузькоспеціалізованих напрямів (наприклад, комплексного аналізу чи диференціальної геометрії), яких часто немає у програмах регіональних закладів вищої освіти.

Крім досягнень, академік НАН України О. Тимоха розповів про системні виклики і труднощі, що нині стримують потенціал установи, про його діяльність в умовах воєнного часу і про проблеми, що потребують вирішення для забезпечення визначених в інституті довгострокових стратегічних цілей діяльності установи як європейського центру математичних досліджень і освіти.

Попри значні наукові досягнення, діяльність інституту ускладнюють хронічні інфраструктурні, фінансові та регуляторні проблеми, що потребують невідкладного вирішення на рівні державних органів.

Протягом останніх 20 років інститут не отримував державного фінансування на оновлення наукового обладнання. Таке тривале недофінансування фізичної та цифрової інфраструктури є критичним операційним ризиком, що безпосередньо стримує продуктивність досліджень і загрожує безпеці та цілісності історичного національного активу.

Як уже зазначалося, 100 % бюджетних коштів інститут сьогодні спрямовує на виплату заробітної плати, тоді як усі операційні витрати (на кшталт комунальних платежів, ремонтів, матеріалів та інших видатків на розвиток) покриваються виключно коштом спецфонду, який здебільшого є продуктом міжнародної наукової діяльності. Фактично, те, що інститут «заробляє» для розвитку, «згорає» у горнилі оперативних витрат.

Діяльність інституту стикається з низкою перешкод – неможливістю відкриття рахунків у комерційних банках, законодавчою заборобою на виїзд за кордон для науковців-чоловіків (зокрема один із проєктів програми ЄС “ERASMUS+”, який передбачає обмін аспірантами з Університетом ім. Ф. Шиллера у Єні (Німеччина), від 2023 р. так і не почав реалізовуватися), заборобою на виведення валюти для сплати членських внесків до міжнародних союзів. Ці бар’єри підривають інтеграцію інституту у Європейський дослідницький простір, перешкоджають участі у міжнародних проєктах, шкодять міжнародній репутації та почасти ізолюють наукову спільноту.

Подолання наявних викликів і повноцінна реалізація наукового потенціалу інституту потребують не лише внутрішніх зусиль, а й системних рішень і стратегічних ініціатив. Керівництво інституту визначило такі пріоритетні напрями розвитку установи.

1. Розпочато підготовку до створення на базі інституту Центру передових математичних досліджень та освіти. Ця ініціатива спрямована на концентрацію інтелектуальних ресурсів, розвиток міждисциплінарних проєктів і зміцнення освітнього складника.

2. Основна фінансова мета – переведення всіх комунальних витрат на бюджетне фінансування, що вивільнить кошти спецфонду для цільового інвестування у науковий розвиток, модернізацію інфраструктури та підтримку молодих учених.

3. Стратегічним пріоритетом є зміцнення й розширення унікальних освітніх програм. Інститут планує створити стійкі механізми фінансової підтримки магістрантів і аспірантів, щоб дати їм змогу повністю зосередитися на науковій роботі.

4. Після завершення воєнного стану інститут збирається відновити практику проведення в Україні великих міжнародних конференцій і математичних конгресів. Це не лише інтегруватиме українських учених у світовий контекст, а й зміцнить науковий престиж нашої держави на міжнародній арені.

5. Спільно з Президією НАН України інститут готовий боротися за вирішення регуляторних проблем, зокрема за дозвіл на здійснення валютних операцій, виїзд науковців за кордон тощо. Усунення цих бар’єрів є необхідною умовою для повноцінної інтеграції української математичної науки у Європейський дослідницький простір.

У підсумку академік НАН України О. Тимоха наголосив, що сьогодні Інститут математики НАН України – це значно більше, ніж просто

сукупність кабінетів і наукових відділів. Це живий організм із багатою історією, стійкими людьми та творчим підходом до розв'язання проблем. Його стіни пам'ятають зародження української фізики, його рейтинги відображають успіх десятків поколінь учених, а його фінансові стратегії демонструють дивовижну здатність до адаптації. Саме сьогодні сила інституту полягає не лише в елегантності доведених теорем, а й у вмінні виховувати таланти, долати бюрократичні пастки і далі рухатись уперед попри все. Фундаментальна наука в математиці – це насамперед люди, і в інституті кожному талановитому досліднику – чи то з України, чи з-за кордону – знайдеться місце (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 9.01).

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського представили видання вибраних творів міністра закордонних справ УНР О. Шульгина.

З нагоди Дня працівників дипломатичної служби України, 23 грудня 2025 р. в Інституті книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського відбулася презентація видання вибраних творів О. Шульгина (1889–1960), першого міністра закордонних справ Української Народної Республіки, українського дипломата, науковця, видатного політика й державного діяча, який був активним учасником і свідком Української революції 1917–1921 рр., а також діячем прометеївського руху – міжнародного визвольного руху поневолених Росією народів (Шульгин О. Вибрані твори / упорядники Олена Леонтович, Валентина Піскун ; Ін-т української археографії та джерелознавства НАН України. Київ : «Видавництво Людмила», 2025. 136 с.).

Захід відкрила і з вітальним словом виступила директорка Інституту книгознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського доктор історичних наук, професор Г. Ковальчук.

Книгу представили її упорядниці, завідувачка відділу джерелознавства новітньої історії України Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України доктор історичних наук, професор В. Піскун і український дипломат, міністр закордонних справ України у 2007–2009 рр. В. Огризко.

В. Піскун розповіла про роботу над виданням, зазначивши, що в ньому вміщено переважно статті О. Шульгина, перекладені з інших мов. Зокрема, є переклад статті, яка в Україні взагалі не друкувалась і не перекладалась, але вона цікава тим, що адресована радше іноземній аудиторії, ніж українській, бо написана 1935 р. англійською мовою й опублікована в англомовному славістичному журналі. Її назва – «Україна та її політичні прагнення». У цій статті автор пише про окремішність і державність України як dokonаний факт. Думка про майбутню самостійну Україну проходить рефреном не в одній публікації О. Шульгина.

Характеризуючи його внесок у розвиток української наукової думки на світових теренах у міжвоєнний та післявоєнний періоди, науковиця ствердила, що це один із найпотужніших класичних істориків, політиків, а також – у доброму розумінні цього слова – пропагандистів України за кордоном. Він до останніх днів, навіть в еміграції, лишався справжнім українцем. В. Піскун упевнена, що варто було б видати всі твори О. Шульгина, надруковані у різних європейських виданнях, і зробити це за державною програмою, адже він упродовж багатьох років на високому дипломатичному й публіцистичному рівнях обстоював державність незалежної України.

В. Огризко високо оцінив роботу укладачок презентованої книги – О. Леонтович і В. Піскун – і подякував їм за глибоке дослідження постаті та творчого спадку першого міністра закордонних справ УНР О. Шульгина. За його словами, В. Піскун представила О. Шульгина як символ будівничого української дипломатії нової доби, дослідника з глибоким науково-філософським підходом до аналізу історичних подій. На думку В. Огризка, роботи О. Шульгина, зокрема найновіше видання його вибраних статей, прокладають стежки від минулого до сьогодення, зазирають за історичні обрії, допомагають формувати нашу теперішню свідомість і навіть у часи війни почуватися нацією, впевненою у своєму майбутньому і готовою виборювати його.

Після цього відбулося жваве обговорення, до якого долучилися також гості й запрошені науковці.

Наприкінці заходу завідувач відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського кандидат історичних наук Я. Бондарчук подякував учасникам за активну зацікавлену дискусію (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 6.01).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

Українські та литовські науковці обговорили можливості й ризики побудови соціальної держави в Україні в умовах глобальної невизначеності.

Міжнародна науково-практична конференція «Можливості та ризики розбудови соціальної держави в Україні в умовах глобальної невизначеності», яка стала кульмінацією українсько-литовського білатерального проєкту Інституту економіки та прогнозування НАН України і Вільнюського університету, відбулася в онлайн-форматі 10 грудня 2025 р.

Вступне слово виголосив заступник голови Об'єднання організацій роботодавців України В. Костиця, який окреслив ключові виклики сучасного соціально-економічного розвитку. Він наголосив на слабкому охопленні підприємств колективними договорами і на масштабах тіньового

сектору, що безпосередньо породжують явище трудової бідності. Саме ця проблема, за його словами, є системним наслідком інституційної слабкості й недостатньої узгодженості між державою, роботодавцями та працівниками. Як підкреслив В. Костриця, без розширення сфери дії колективних угод і без зменшення масштабів тіньової економіки неможливо подолати феномен наявності працівників, які залишаються бідними навіть попри офіційну зайнятість. Водночас він звернув увагу на позитивні зрушення: після оновлення складу Кабінету Міністрів України розпочалося відновлення діяльності Національної тристоронньої соціально-економічної ради, що створює очікування щодо нового етапу розвитку соціального діалогу та формування довіри в суспільстві. В. Костриця побудував свою аргументацію на логіці інституційної модернізації: на його думку, тільки сильні й узгоджені механізми соціального партнерства здатні перетворити декларативні принципи на реальні практики, що впливають на якість життя.

Продовжуючи дискусію, завідувачка кафедри соціальної політики філософського факультету Вільнюського університету доктор соціології, професор Д. Скучене зробила порівняльний аналіз пенсійних реформ у Литві й Україні.

Свою доповідь вона доповнила статистичними даними і конкретними прикладами, щоб учасники конференції могли оцінити ефективність другого рівня пенсійної системи. Д. Скучене нагадала, що другий (накопичувальний) рівень пенсійної системи у Литві запровадили 2004 р. – як відповідь на демографічні виклики і старіння населення. На початку 2025 р. в системі брало участь понад 1,4 млн осіб, тобто більше половини працездатного населення країни.

Хоча середня сума накопичень у фондах зростає, та реальна дохідність інвестицій часто є джерелом невдоволення серед учасників, оскільки вона не завжди відповідає високим очікуванням. Це створює відчуття невідповідності між внесками та результатами, що підриває довіру до системи. Ключовою проблемою литовської моделі, як зазначила Д. Скучене, була нестабільність правил: протягом двох десятиліть ставки внесків, механізми співфінансування й умови участі неодноразово змінювалися. Це підрвало довіру громадян. Найгостріший приклад – 2009–2012 рр., коли через економічну кризу держава тимчасово зменшила свою частку співфінансування. Це викликало хвилю масового виходу учасників із системи у наступні роки, що підрвало легітимність накопичувальної моделі та її сприйняття суспільством.

Особливо актуальні для України такі висновки Д. Скучене:

- не можна запроваджувати обов'язковість без сталих макроекономічних умов і зрозумілої комунікації ризиків;
- необхідно мінімізувати політичні «гойдалки», адже часті зміни ставок і правил руйнують довіру;

– система має будуватися на принципі «від прозорості до відповідальності», де зрозумілі комісії, порівнюваність реальної дохідності й суворий нагляд захищають вкладника.

Її аргументація ґрунтувалася на порівняльній логіці: досвід Литви показує, що навіть добре задумана система може втратити ефективність через політичну нестабільність, тож головне завдання для України – створення довгострокової інституційної довіри.

Далі про результати спільного українсько-литовського дослідження розповіла завідувачка відділу соціоекономіки праці Інституту економіки та прогнозування НАН України член-кореспондент НАН України В. Близнюк, представивши авторський науково-методологічний підхід до розрахунку Індексу інституційної чутливості якості життя. Це концептуально новий композитний показник, який пропонує алгоритм оцінки спроможності національних інституцій гарантувати сталість, інклюзивність і адаптивність базових соціальних сервісів, що формують базові умови життя населення. Його мета полягає у вимірюванні того, наскільки інституції (державні органи, соціальні служби, освітні та медичні системи) реагують на потреби суспільства, враховують соціальні ризики і здатні підтримувати належний рівень життя навіть у кризових умовах.

Індекс дає змогу порівнювати різні країни за рівнем інституційної спроможності, виявляти структурні прогалини та визначати сильні сторони системи управління. Він показує, що якість життя залежить не лише від економічних ресурсів, а й від здатності інституцій діяти прозоро, адаптивно й інклюзивно, забезпечуючи довіру, соціальну згуртованість і легітимність політики.

У своїй доповіді член-кореспондент НАН України В. Близнюк не просто презентувала новий індикатор, а спробувала створити аналітичну категорію, яка допомагає оцінити якість життя через здатність інституцій діяти зрозуміло, етично, інклюзивно й адаптивно. Науковиця підкреслила, що класична модель держави добробуту, що виникла як компенсація ринкових провалів, сьогодні трансформується у логіку соціальних інвестицій, де головним стає не обсяг витрат, а інституційна спроможність забезпечувати резильєнтність, інклюзивність і соціальну справедливість.

Як пояснила доповідачка, індекс інституційної чутливості якості життя є багатовимірним композитним показником і складається з чотирьох блоків: нормативні очікування, процедурна якість, адаптивність і соціальна інтеграція. Кожен сегмент наповнений індикаторами – від прозорості критеріїв, що визначають зміст послуг та їхнє сприйняття владою, до цифрової спроможності й рівня соціальної згуртованості. Ключовим є не просто перелік цих компонентів, а їхній системний взаємозв'язок: саме від їхньої збалансованості залежить рівень інституційної чутливості – здатність системи не формально функціонувати, а якісно реагувати на запити людини.

Під час дискусії В. Близнюк наголосила на прагматичному значенні розробленої методики, зазначивши, що Індекс інституційної чутливості

якості життя є дієвим інструментом прогнозування макроекономічних наслідків. Її ключова теза базується на тому, що рівень якості життя детермінує продуктивність праці та сталість відтворення людського капіталу. Відтак, цей показник виконує роль випереджаючого індикатора, який сигналізує про виникнення системних дисбалансів. Це дає змогу органам державної влади здійснювати превентивні й інтегровані втручання саме в тих точках, де інституційна інертність загрожує економічній стійкості.

Особливо важливим у виступі науковиці стало пов'язування концепції інституційної чутливості із самою ідеєю соціальної держави. Доповідачка наголосила, що держава добробуту не може обмежуватися лише перерозподілом ресурсів чи компенсацією ринкових провалів. Її життєздатність залежить від того, наскільки інституції спроможні бути чутливими до суспільних очікувань, пояснювати свої рішення, діяти прозоро й інклюзивно. Саме інституційна чутливість, за її словами, є тим механізмом, який робить соціальну державу живою та дієвою. Вона перетворює її з формальної конструкції, що лише компенсує проблеми, на реальний інструмент розвитку. Це своєрідний «термометр» для інституцій: він показує, наскільки вони уважні до суспільних сигналів, чи діють прозоро, чи здатні швидко адаптуватися до нових викликів і чи включають у свої рішення різні групи населення. Коли інституційна чутливість стає основою функціонування соціальної держави, вона (держава) перетворюється на платформу стійкого розвитку, здатну не лише гарантувати базові соціальні виплати, а й забезпечувати довгострокову адаптацію суспільства до кризових хвиль, інтеграцію нових технологій та підтримку соціальної згуртованості. Інакше кажучи, інституційна чутливість визначає, чи буде соціальна держава лише механізмом компенсацій, чи стане справжнім середовищем стабільності й розвитку для громадян. Як наголосила В. Близнюк, у такій моделі держава добробуту перестає бути реактивним механізмом компенсацій і перетворюється на проактивну систему інвестицій у людський капітал, інституційну якість і соціальну інтеграцію. Науковиця підкреслила: якщо інституційна чутливість є ключем до відновлення довіри між громадянами і державою (інституції пояснюють свої рішення, діють прозоро й інклюзивно, а суспільство готове підтримувати їх навіть у періоди невизначеності), тоді це створює фундамент для стійкого розвитку, коли соціальна держава стає не лише гарантом мінімальних стандартів, а й платформою для розкриття потенціалу кожної людини.

Завершуючи виступ, доповідачка окреслила стратегічний висновок: майбутнє української соціальної держави залежить від здатності інституцій поєднувати нормативні очікування із процедурною якістю, адаптивністю та соціальною інтеграцією. Лише у такому балансі можливо перейти від фрагментації до стійкості, від виживання до розвитку і створити модель добробуту, яка працює для людей та витримує довгі хвилі глобальної невизначеності.

Старший дослідник Національного науково-дослідного інституту праці та соціального захисту (Бухарест, Румунія) доктор економіки Г. Чобану зосередив увагу на взаємозв'язку між фінансуванням освіти, ринком праці та технологічними змінами в умовах багатосторонньої кризи. Він наголосив, що сучасна соціальна держава не може бути життєздатною без узгодженості між витратами на освіту, якістю підготовки кадрів і їхньою релевантністю до потреб економіки.

Доповідач продемонстрував, що система освіти має відповідати реальному попиту на цифрові компетенції, адже саме вони визначають конкурентоспроможність працівників у глобальній економіці. Він підкреслив, що інвестиції в освіту не можна розглядати ізольовано – вони мають бути інтегровані з політикою утримання кадрів, щоб людський капітал перетворювався на продуктивний, а не залишався статистичною величиною.

Особливу увагу Г. Чобану приділив викликам, що їх створюють штучний інтелект і автоматизація. На його думку, інвестуючи тільки у базові гарантії, держава ризикує залишитися реактивною. Натомість, інвестуючи в якісну освіту і перекваліфікацію, держава формує довгострокову конкурентоспроможність і стійкість.

У дискусії дослідник наголосив, що соціальна держава має бути не лише гарантом соціальних стандартів, а й стратегічним інвестором у людський капітал, який є головним ресурсом у добу технологічних змін. Висновок Г. Чобану був однозначним: освіту і ринок праці слід розглядати як єдину систему, в якій життєздатність соціальної держави залежить від фінансування, якості й адаптивності.

У другій частині конференції учасники приділили особливу увагу геоекономічним викликам і проблематиці міжнародної допомоги, які прямо пов'язані з життєздатністю соціальної держави.

Завідувачка сектору міжнародних фінансових досліджень відділу державних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України доктор економічних наук, професор О. Борзенко у своїй доповіді наголосила, що формування соціальної держави неможливе без урахування ризиків, які виникають під час інтеграції України до глобальних економічних систем. Спікерка підкреслила, що надмірна залежність від сировинних ринків і недиверсифікованість економіки створюють структурну вразливість, яка підриває здатність держави забезпечувати стабільність соціальних гарантій. Додатковим чинником є слабка довіра до інституцій, що ускладнює реалізацію довгострокових стратегій і перетворює соціальну політику на непередбачувану. Водночас відставання у цифровій трансформації та ризик маргіналізації у глобальних ланцюгах доданої вартості посилюють технологічну нерівність, яка прямо впливає на можливості громадян реалізувати свій потенціал.

За словами О. Борзенко, соціальна держава може бути життєздатною лише тоді, коли економічна стратегія зважає на ці ризики і перетворює їх на ресурс для розвитку, а не на джерело постійної нестабільності. Науковиця

вважає, що держава добробуту не може існувати відірвано від глобальних процесів: якщо вона не інтегрує геоекономічну стратегію в соціальну політику, то ризикує лишитися реактивною системою компенсацій. Свою аргументацію доповідка побудувала на логіці балансу: тільки поєднання інституційної якості з технологічними траєкторіями й управлінням ризиками може забезпечити стійкий розвиток і перетворити соціальну державу на реальний інструмент згуртованості.

Під час дискусії О. Борзенко наголосила, що соціальна держава має бути не лише гарантом базових стандартів, а й активним учасником глобальної економіки, здатним перетворювати виклики на можливості (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 6.01*).

Нагороди та відзнаки

Комітет з Національної премії України імені Бориса Патона оголошує конкурс на здобуття Національної премії України імені Бориса Патона 2026 р.

Секретаріат комітету приймає роботи до 1 квітня 2026 р.

Під час розгляду робіт, поданих на здобуття Національної премії України імені Бориса Патона 2026 р., перевага буде надаватися дослідженням і розробкам, спрямованим на зміцнення обороноздатності і безпеки держави, розвиток суспільного поступу та утвердження міжнародного авторитету вітчизняної науки.

Консультації щодо оформлення документів та прийом робіт проводить секретаріат комітету. Взаємодія здійснюється електронною поштою komitet@kdpu-nt.gov.ua, olena.zhdanenko@kdpu-nt.gov.ua, довідки за тел. (044) 200-90-04.

Важливо. Повний пакет оригінальних документів надсилається на поштову адресу секретаріату комітету або надається одним з авторів особисто: м. Київ, вул. Казимира Малевича, 11, кімната 1409 (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 8.01*).

Оголошено конкурс на здобуття премій Президента України для молодих вчених 2026 р.

Комітет з Національної премії України імені Бориса Патона оголосив конкурс на здобуття премій Президента України для молодих вчених 2026 р.

Секретаріат комітету приймає роботи до 1 березня 2026 р.

Відповідно до Указу Президента України від 24 грудня 2025 р. № 981/2025, щорічно присуджується до 40 премій у розмірі 210 тис. грн кожна.

Інструкція з оформлення документів для подання роботи на здобуття премії Президента України для молодих вчених та порядок розгляду

Під час розгляду робіт, поданих на здобуття премій Президента України для молодих вчених 2026 р., перевага буде надаватися дослідженням і розробкам, спрямованим на зміцнення обороноздатності і безпеки держави, розвиток суспільного поступу та утвердження міжнародного авторитету вітчизняної науки.

Консультації щодо оформлення документів та прийом робіт проводить секретаріат комітету. Взаємодія здійснюється електронною поштою komitet@kdpu-nt.gov.ua, olena.zhdanenko@kdpu-nt.gov.ua, довідки за тел. (044) 200-90-04.

Важливо. Повний пакет оригінальних документів надсилається на поштову адресу секретаріату комітету або надається одним з авторів особисто: м. Київ, вул. Казимира Малевича, 11, кімната 1409 (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 8.01*).